

Verslag concept
Commissie Natuur, Landbouw en Gezondheid

Datum commissievergadering	:	11 januari 2021
Commissievoorzitter	:	Mw. N.M. van der Waart
Commissie-adviseur	:	Mw. S. Neeskens
Telefoonnummer/e-mail	:	023-514 52 82 / neeskens@noord-holland.nl

Aanwezig:

Commissievoorzitter:		: mw. N.M. van der Waart
Commissiegriffier:		: mw. S. Neeskens
Leden van de commissie:	50PLUS/PVDO	: --
	CDA	: mw. W. Koning-Hoeve
	CU	: M.C.A. Klein en mw. J.K. Hoogendoorn (duo-commissielid)
	DENK	: S. Koyuncu
	D66	: mw. A.C. Kapitein, mw. A.J.C.E. Strens
	FvD	: --
	GroenLinks	: M.T. Cardol, mw. Er
	OSNH	: G. Kohler
	PvdA	: mw. A.A.J. Jellema, G.J. Leerink
	PvdD	: F.A.S. Zoon en I. Kostic
	PVV	: R. van Tiggelen (duo-commissielid)
	SP	: E.M.A. Smaling en mw. J.M.E. de Groot (duo-commissielid)
	VVD	: B.G.P. de Wit, dhr. Roosendaal en M.C.N. Mokveld (duo-commissielid)
	Fractie Baljeu	: --
Gedeputeerden:	C. Loggen (VVD), mw. E. Rommel (VVD) en mw. I. Zaal (D66)	
Afwezig:	mw. D.A.J. Dekker (CDA), 50PLUS/PVDO / Fractie Baljeu / FvD / dhr. Olthof (PvdA)	
Notulist:	mw. F.E. Bijvoet (Moneypenny BV)	

Agenda

1. Opening en mededelingen
2. Inspreekhalftuur
3. Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering, lange termijn agenda, moties- en toezeggingenlijsten en C-agenda
4. A-agenda Visies (Voedsel / Biodiversiteit)
 - 4.a Voedselvisie
 - 4.b Biodiversiteit: Vaststelling Masterplan biodiversiteit
5. Rondvraag portefeuille mw. Rommel (Natuur, Landschap, Grond, Bodemdaling, PAS)
6. B-agenda Water
 - 6.a Water: Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027
 - 6.b Water: Afhandeling Motie 109 2017 Opvolging rapport waterbestendig Westpoort
7. Rondvraag portefeuille dhr. Loggen (Water, WED, CPMR)
8. B-agenda Landbouw
 - 8.a Landbouw: Afdoen motie 40-2020 Provinciale pacht tijdens corona
9. Rondvraag portefeuille mw. Zaal (Landbouw, visserij, recreatie, toerisme, dierenwelzijn)
10. C-agenda Natuur en Landschap, Grond, Bodemdaling, Programma Aanpak Stikstof (PAS)
 - 10.a Natuur: Brief Landelijk Netwerk Bossen-en Bomenbescherming wat ontbreekt in Bossenstrategie (C-agenda NLG 11-01-2021)
 - 10.b Natuur: Convenant reduceren risico vogelaanvaringen 2020-2024 (C-agenda NLG 11-01-2021)
 - 10.c Stikstof: Instelling Regionaal Stikstofregistratiesysteem (RSRS) en wijziging Beleidsregel intern en extern salderen Noord-Holland (C-agenda NLG 11-01-2021)
 - 10.d Faunabeer: Verlenging Ganzenbeheerplan 2015-2020 (C-agenda NLG 11-01-2021)
 - 10.e Natuur: Herbeschikken subsidies agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb) (C-agenda NLG 11-01-2021)
 - 10.f Natuur: Salderingsovereenkomst NNN Voorland Stichtse Brug te Blaricum (C-agenda NLG 11-01-2021)
 - 10.g Bodem: Voortgang Convenant bodem en ondergrond 2016-2020, bodemafspraken na 2020 en wijziging en verlenging Uitvoeringsregeling subsidie bodemsanering (C-agenda NLG 11-01-2021)
 - 10.h Bodem: Openstelling Uitvoeringsregeling subsidie Kennisontwikkeling Bodem en Water Noord-Holland 2017 (C-agenda NLG 11-01-2021)
 - 10.i Natuur: brief aan Kamercommissie LNV over Bos voor de toekomst (C-agenda NLG 11-01-2021)
 - 10.j Natuur: Sneakpreview Bossenstrategie (C-agenda NLG 11-01-2021)
 - 10.k Stikstof: Brief GS aan PS inz. verkenning toegankelijkheid Noord-Hollandse innovatiefondsen voor stikstofinnovaties (C-agenda alle commissies januari 2021; NLG leidend)
 - 10.l Subsidies: Brief GS aan PS inz. evaluatie eenmalige subsidies 2020 (C-agenda NLG 11-1-2021 en EFB 18-1-2021)
 - 10.m Energie / Natuur: Gezamenlijke reactie 3 PARK's - Advies over RESSen Groene Hart (C-agenda RWK (leidend) en NLG 11-01-2021)
 - 10.n Stikstof: Brief stikstof, hoe erg, schadelijk en gevaarlijk is het (C-agenda NLG 11-01-2021)

- 11. C-agenda Landbouw
- 11.a Landbouw: Wijziging Uitvoeringsregeling agrarische sector Groene Uitweg 2018 (C-agenda NLG 11-01- 2021)
- 11.b Landbouw: Nieuwsbrief LTO december 2020 (C-agenda NLG 11-01-2021)
- 12. C-agenda Recreatie
- 12.a Recreatie: Twiske-Waterland – agenda en stukken vergadering AB 3 december 2020 (C-agenda NLG 21-01- 2021)
- 12.b Recreatie: Recreatieschap Spaarnwoude – agenda en stukken vergadering AB 17 december (C-agenda NLG 11-01-2021)
- 12.c Recreatie: Ondertekening Bestuursovereenkomst Basisvisie Recreatie Toervaartnet Nederland (BRTN) (C-agenda NLG 11-01-2021)
- 12.d Recreatie: Bestuursmededeling Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer (C-agenda NLG 11-01-2021)
- 12.e Recreatie: Kadernota Recreatieschap Alkmaarder- en Uitgeestermeer (C-agenda NLG 11-01-2021)
- 12.f Recreatie: Brief Toekomst Plassenschap Loosdrecht & Recreatieschap Stichtse Groenlanden (C-agenda NLG 11-01-2021)
- 12.g Recreatie: bestuursmededeling Twiske Waterland december 2020 (C-agenda NLG 11-01-2021)
- 13 C-agenda Leefbaarheid, Gezondheid (en Milieu)
- 13.a Gezondheid / Milieu: Convenant Gebiedsgericht Beheer 't Gooi 2021-2030 (C-agenda NLG 11-01-2021)
- 13.b Gezondheid: Voortgang uitvraag zeer zorgwekkende stoffen (C-agenda NLG 11-01-2021)
- 13.c Omgevingsdienst: Nieuwsbrief OD NZKG december 2020 (C-agenda NLG 11-01-2020)
- 13.d Milieu: Besluit op bezwaar wob-verzoek Nauerna (C-agenda NLG 11-01-2021)
- 13.e Gezondheid: Vervolg Kosteneffectiviteitsonderzoek NOx Pelletfabriek Tata Steel (betrekken bij programma Tata 2020-2050 NLG 11-01-2021)
- 13.f Gezondheid / Milieu: Uitvoeringsregeling subsidie opruiming drugsafval 2021 (C-agenda NLG 11-01-2021)
- 13.g Gezondheid: Overeenkomsten en uitvoeringsprogramma's 2021 Omgevingsdiensten (C-agenda NLG 11-01- 2021)
- 14. C-agenda Water / Visserij
- 14.a Water: Verlengen en wijzigen bestuursovereenkomst met waterschappen (C-agenda 11-01-2021)
- 14.b Water: Openstelling 2020-2021 Uitvoeringsregeling subsidie verbetering kwaliteit zwemwater Noord-Holland 2019 (C-agenda NLG 11-01-2021)
- 14.c Visserij: Bestuursovereenkomst 'Verduurzaming visserij IJsselmeergebied' (C-agenda NLG 11-01-2021)
- 14.d Water: Opvolgingsonderzoek subsidie cofinanciering Waddenfonds (C-agenda NLG 11-01-2021)
- 15. C-agenda Dierenwelzijn
- 15.a Dierenwelzijn: Gesprek met Noord-Hollandse geitenhouders over regels geitenhouderij in Provinciale Ruimtelijke Verordening (C-agenda NLG 11-01-2021)
- 15.b Dierenwelzijn: Uitvoeringsregeling subsidie communicatie opvangcentra wilde dieren (C-agenda 11-01-2021)
- 16. C-agenda Algemeen

- 16.a MRA: Maandelijks-MRA-Raads-en-Statenleden-Bericht-editie-44 (C-agenda alle commissies januari 2021)

1. Opening en mededelingen

De **voorzitter** opent de digitale vergadering om 13.18 uur en heet alle aanwezigen van harte welkom. Vanwege de maatregelen rondom het coronavirus wordt er digitaal vergaderd.

Mededelingen voorzitter:

- Er zijn voldoende Statenleden ingelogd, zodat sprake is van een quorum.
- Er is een officieel bericht van verhindering ontvangen van mevrouw Dekker van het CDA.
- De agendacommissie heeft voor de online commissievergaderingen tijdelijke vergaderregels opgesteld. Deze zijn toegevoegd aan de algemene vergaderstukken. Aangezien digitale vergaderingen moeilijker en intensiever te volgen zijn, wordt de commissieleden verzocht hun bijdrage kort en bondig te houden.
- De spreektijd voor de commissievergadering is vastgesteld op vier uur. De sprekersklok wordt rechts bovenin in beeld weergegeven.
- Het vergadersysteem kent een chatfunctie waarin de Statenleden met korte bewoordingen kunnen aangeven dat zij iets willen inbrengen (interruptie, punt van orde). De voorzitter stelt voor om eventuele interrupties pas te plegen na afloop van de bijdrage van de sprekers.
- Onderhavige vergadering wordt live uitgezonden.
- Er zijn drie aanmeldingen ontvangen voor de rondvraag:
 - De eerste aanmelding betreft een vraag van de Partij voor de Dieren voor gedeputeerde Rommel over stikstof. Er is echter sprake van een overlap met de schriftelijke Statenvragen die de SP hierover heeft gesteld. Over reeds ingediende schriftelijke Statenvragen die nog niet beantwoord zijn, kunnen geen vragen bij de rondvraag worden gesteld. De vraag van de Partij voor Dieren kan derhalve (nog) niet behandeld worden.
 - Het CDA heeft een vraag aan gedeputeerde Zaal over de geitenhouderijen. Deze vraag komt bij het inspreekhelfuur aan de orde, aangezien er zich alsdan een inspreker heeft gemeld voor hetzelfde onderwerp.
 - De Partij van de Arbeid heeft samen met GroenLinks een vraag ingediend voor gedeputeerde Loggen over het participatietraject Uitdammerdijk. Deze komt onder agendapunt 7 aan de orde.
- Voor het inspreekhelfuur heeft de heer Pronk zich aangemeld. Hij spreekt in over agendapunt 15.a inzake de geitenhouderijen. Aansluitend wordt de rondvraag van het CDA behandeld.
- Er hebben zich voor agendapunt 4.a (Voedselvisie) elf sprekers aangemeld.
- Voor agendapunt 6.a heeft zich één inspreker aangemeld.

Mededelingen GS:

- Gedeputeerde **Rommel** wil graag reageren op twee toezeggingen die gedeputeerde Loggen namens haar heeft gedaan tijdens de uitloopvergadering van de commissie NLG d.d. 26 november 2020:
 - De eerste vraag was van het CDA inzake de stikstofemissie afkomstig van ganzen. Gedeputeerde Rommel geeft aan dat er geen specifieke cijfers over in het wild levende ganzen bekend zijn, echter wel over ganzen die als graasdieren worden gehouden. De ganzen die overvliegen (niet zijnde graasdieren) hebben een kortlopende, gesloten cyclus waardoor zij niet worden meegeteld in de emissiebron. Gedeputeerde Rommel zal de

uitgebreide technische beantwoording via de Griffie aan het CDA doen toekomen, inclusief de link naar het onderzoek betreffende de graasdieren.

- De tweede vraag, afkomstig van de Partij voor de Dieren, was of GS de piekbelasters in kaart wilden brengen en deze informatie konden delen met de commissie. Gedeputeerde Rommel geeft aan dat GS momenteel bezig zijn om alle informatie te verzamelen, ook over de piekbelasters, en te bekijken hoe die behapbaar kan worden gemaakt. Uiteindelijk zal deze informatie op de website van de provincie worden gepubliceerd. In verband met de AVG dient nader te worden uitgezocht op welke wijze dit kan gebeuren.
- Met betrekking tot de overige vragen over stikstof heeft gedeputeerde **Rommel** aangeboden om op 8 februari a.s. een technische briefing over stikstof in te plannen.

2. Inspreekhalftuur

Inspreker

heer **Pronk** spreekt in op persoonlijke titel over de geitenhouderijen:

"Ik vraag aandacht voor mijn probleem als knelgeval van de ingevoerde geitenstop en kavelruil. Sinds 2017 een kavelruil gaande in de Noordelijke Vechtstreek. Doel van de kavelruil is het ontwikkelen van gronden voor NNN en het verwerven van de laatste hectares grond binnen de natte schil van de Naardermeer. Deze natuurontwikkelingen hebben hoge prioriteit voor de provincie Noord-Holland. De kavelruil wordt in opdracht van provincie Noord-Holland uitgevoerd. Deelnemers aan deze kavelruil zijn o.a. Natuurmonumenten, agrarisch ondernemers, RWS, Rijksvastgoedbedrijf, provincie N-H en ondergetekende. Rijkswaterstaat bracht de boerderij in die ik in de kavelruil zal verwerven. In 2015 heb ik als jonge ondernemer een melkgeitenbedrijf met circa 600 geiten in Zeewolde, Flevoland opgestart op een huurboerderij. Om deel te nemen aan de kavelruil, en zo mee te werken aan natuurrealisatie, heb ik mijn florerende bedrijf in Flevoland opgegeven. De kavelruil kwam tijdens het proces tijdelijk stil te liggen door miscommunicatie tussen Rijkswaterstaat en het Rijksvastgoedbedrijf. Provincie Noord-Holland had na deze miscommunicatie de hele kavelruil afgeschreven. Ik heb op eigen initiatief de hoogste directeur bij het Rijksvastgoedbedrijf in Den Haag aangesproken, die als gevolg daarvan de gebouwen toch weer in de ruil inbrengt. Door die miscommunicatie en daarmee samenhangende vertraging heeft de provincie Noord-Holland mij een tijdelijke locatie aangeboden (voorafgaand aan de geitenstop), na overleg met de afdeling Grondzaken van de Provincie Noord-Holland. Het betreft een boerderij die de Provincie Noord-Holland al meer dan twintig jaar leeg heeft staan. Door de tijdelijke aard van het gebruik door mijn bedrijf, is er geen vergunning aangevraagd op die locatie. Er zit echter een bestemming Agrarisch gebruik op, dus dat was en is allemaal legaal en in orde. Dit betekent dat mijn bedrijf zich per 1 maart 2018 op een boerderij van de provincie Noord-Holland bevond, in de provincie Noord-Holland.

Vervolgens kwam de geitenstop. Mijn bedrijf, dat al drie jaar draaide met geiten, kringloop met voer van eigen grasland, personeel (Wajong-medewerkers en Syrische statushouders),

boekhouding, stallijst etc. werd in een klap illegaal verklaard. Hierdoor viel ik tussen wal en schip, met als gevolg dat dadelijk de kavelruil is afgerond, de beoogde natuurrealisatie heeft plaatsgevonden maar ik berooid achterblijf. Dat mag niet de bedoeling zijn. Kortom, de kavelruil is van groot belang voor NNN en voor het verwerven van de laatste hectares natte schil om Naardermeer. Ik steven af op een faillissement en een restschuld van €200.000. De geitenstop in Noord-Holland is vooral bedoeld om de trek van Brabantse geiten naar Noord-Holland te voorkomen, niet om een kleine boer zijn nek om te draaien. Ik verzoek de provincie Noord-Holland derhalve om mij een tijdelijke ontheffing te verlenen gedurende het VGO-onderzoek dat nu loopt."

De heer **Smaling** (SP) vraagt of de gemeente Weesp de heer Pronk formeel toestemming heeft gegeven om zich aldaar aan de Keverdijk te vestigen? Wat is de relatie tot de gemeente Weesp? Is er in de voorgeschiedenis iets aan te wijzen waarop de heer Pronk toch zijn recht kan halen?

De heer **Pronk** antwoordt dat zijn ouders, gevestigd in Naarden (Gooi- en Vechtstreek) grond zouden inbrengen in de kavelruil. Zodoende waren zij deelnemer aan de kavelruil. De heer Pronk zat zelf in Flevoland.

De heer **Pronk sr.** (vader) vult aan dat de plaatsing in de boerderij van de provincie Noord-Holland van zeer tijdelijke aard zou zijn. Vervolgens zou zijn zoon doorschuiven naar de definitieve locatie aan de Lange Muiderweg in Weesp. Aangezien de familie Pronk in de veronderstelling was dat het een kwestie van weken zou betreffen, is er nooit een vergunning aangevraagd. De aanvankelijke tijdelijkheid is echter uitgelopen tot drie jaar.

De heer **De Wit** (VVD) vraagt wat de stand van zaken is met betrekking tot het contact met de gemeente Weesp? En wanneer wordt er duidelijkheid verwacht over de kavelruil?

De heer **Pronk** had in eerste instantie contact met de provincie Noord-Holland, die de gebouweigenaar is. Afgelopen week heeft hij echter uit eigen beweging ook contact gelegd met de gemeente Weesp omdat deze inmiddels ook deelnemer is in de discussie. Hij hoopt binnenkort een afspraak te hebben met de gemeente.

De heer **Pronk sr.** vult aan dat de kavelruil elke dag rond kan komen. Er wordt gewacht op een bericht van de directeur van Stivas. De taxaties zijn verricht. Deze moeten nog langs de provincie waarna ze retour komen.

Mevrouw **Kapitein** (D66) vraagt wat voor bedrijf de heer Pronk gaat voeren als de kavelruil doorgaat en of hij alternatieven heeft overwogen.

De heer **Pronk** had reeds bij aanvang van de kavelruil ten doel om op de definitieve locatie aan de gang te gaan met kleinschalige stadslandbouw, zoals een bezoekboerderij en boerderijwinkel, gecombineerd met zorg. Voorts heeft hij ideeën over agrarisch natuurbeheer. Van de aanvankelijke 600 dieren heeft hij het merendeel verkocht en is hij met 100 dieren de verhuizing aangegaan. Zelfs dat aantal is echter nu ook punt van discussie.

De heer **Cardol** (GL) meent te hebben gelezen dat door een aantal nieuwe ontwikkelingen er wellicht toch een sprankje hoop voor de heren Pronk zou zijn ontstaan. Kunnen zij dit toelichten?

De heer **Pronk sr.** heeft in december clementie van de gemeente Weesp gekregen om onderhavige Statenvergadering te kunnen afwachten. De hoop is voorts dat de resultaten van de volksgezondheidsonderzoeken mogen worden afgewacht. De heren Pronk verzoeken de provincie derhalve of zij in ieder geval tot die tijd op de huidige locatie kunnen blijven.

De heer **Klein** (CU) vraagt of de situatie anders was geweest als de definitieve kavel er sneller was geweest. Voorts vraagt hij hoeveel dieren de heer Pronk nodig denkt te hebben om door te kunnen gaan met zijn plannen.

De heer **Pronk** antwoordt dat als alles was gelopen zoals beoogd, hij vanuit Flevoland via de kavelruil in één keer op zijn nieuwe locatie terechtgekomen zou zijn. Hij had alsdan daarvoor gelijk een vergunning kunnen aanvragen, was dan inmiddels drie jaar verder geweest en had dan nu een goedlopende boerderijwinkel gehad (local for local) en een klantenbestand opgebouwd, inclusief educatie en integratie en alle aanverwante plannen. Thans is daar geen sprake van.

Statenlid **Kostic** (PvdD) heeft een bezoek gebracht aan de boerderij van de heer Pronk en beaamt dat het voor zowel de heer Pronk als de geiten geen ideale situatie is. De maatschappelijke en ecologische situatie is echter wel dusdanig dat de provincie er geen geiten bij kan hebben. Ook op de boerderij van de heer Pronk moeten pasgeboren geiten meteen van hun moeder worden gescheiden en worden de bokjes als een soort afvalproduct gedood. Dit lijkt Statenlid Kostic niet de ideale uitkomst voor de maatschappij. Staat de heer Pronk ervoor open om eventueel met behulp van de provincie een spoedige transitie te maken naar bijvoorbeeld een combinatie van een rusthuis voor dieren met een zorgboerderij en educatieve functie?

De heer **Pronk** meent de transitie al te zijn begonnen door in te krimpen. Daarnaast was hij reeds in Flevoland een van de voortrekkers en oprichters van een pilot om bokjes beter te verwaarden en een langer leven te gunnen. Wat dat betreft doet hij zijn best om een transitie in de landbouw in te zetten. Maar al zou een geitenrusthuis tot de mogelijkheden behoren, waarvoor de heer Pronk openstaat in zijn bedrijfsplan, dan is dat binnen de huidige strikte regels van Noord-Holland niet toegestaan.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) begrijpt dat de heer Pronk op aanwijzing van de provincie Noord-Holland terechtgekomen is op zijn huidige, tijdelijke, locatie. Heeft de provincie in aanloop naar die overplaatsing de heer Pronk ooit erop gewezen dat er voor die locatie bij de gemeente Weesp een vergunning aangevraagd had moeten worden?

De heer **Pronk** antwoordt dat het idee was dat hij er drie tot vier weken zou verblijven tot de kavelruil rond zou zijn. Omdat de procedure voor een vergunningsaanvraag normaliter een paar maanden duurt, is het niet aan de orde geweest.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) verifieert of de heer Pronk de geiten al had voordat de

geitenstop in Noord-Holland inging.

De heer **Pronk** antwoordt bevestigend. De geitenstop beoogt het tegengaan van een toename van geiten in de provincie Noord-Holland. Zijn dieren waren reeds op een locatie van de provincie Noord-Holland aanwezig voor de invoering van de geitenstop.

De **voorzitter** dankt de heren Pronk voor hun inbreng en geeft aansluitend het woord aan mevrouw Koning-Hoeve, die een rondvraag aangaande dit onderwerp heeft ingediend voor gedeputeerde Zaal.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) licht toe dat naar aanleiding van de brief die bij de C-stukken is gevoegd en de inspraak van de heer Pronk het CDA een aantal vragen aan gedeputeerde Zaal wil stellen (gepubliceerd in iBabs).

Beantwoording door gedeputeerde **Zaal** (D66):

Gedeputeerde Zaal vangt aan met een korte inleiding en de navolgende drie constatering:

- GS vinden het bijzonder vervelend voor de heer Pronk dat hij in deze situatie beland is. Het betreft een heel ongelukkige samenloop van omstandigheden van een kavelruil, een geitenstop en een andere bestemming van de gemeente Weesp.
- Een kavelruil (in een provincie of anderszins) is altijd een vrijwillig proces. Het kent vaak onzekerheden en kan soms langer duren dan verwacht.
- Gedeputeerde Zaal benadrukt dat de geitenstop echt bedoeld is ter bescherming van de volksgezondheid. Uit onderzoeken in andere provincies blijkt immers dat omwonenden van geitenboerderijen een aanzienlijk hogere kans hebben op gezondheidsproblemen, zoals longontsteking. In afwachting van nader onderzoek achten GS de stop noodzakelijk, zoals ook in PS is besproken.

Gedeputeerde Zaal bedankt het CDA voor de vragen, die zij als volgt beantwoordt:

1. *Het bedrijf met de geiten van de heer Pronk in Weesp was ten tijde van het instellen van de geitenstop aanwezig in Noord-Holland op een bedrijfslocatie van de provincie Noord-Holland. Klopt dat?*

Feitelijk klopt dit. De heer Pronk heeft de locatie sinds maart 2018 in bruikleen van de provincie. Formeel klopt het echter niet. De heer Pronk heeft immers geen vergunning aangevraagd bij c.q. verkregen van de gemeente Weesp voor een geitenhouderij in Noord-Holland. In de geitenstop heeft de provincie opgenomen dat alle bedrijven die op dat moment een geitenhouderij in Noord-Holland hadden hun bestaande vergunning konden behouden. Voor nieuwe vestiging geldt echter een stop. Omdat de heer Pronk geen vergunning heeft, wordt hij derhalve formeel gezien als een "nieuwe vestiging" op zijn huidige dan wel nieuwe locatie.

2. *Zijn er extra geiten bijgekomen op het bedrijf na de geitenstop?*

Nee. Zoals de heer Pronk zelf reeds aangaf, zijn er sindsdien geen extra geiten bijgekomen.

3. *De heer Pronk heeft tijdelijk de boerderij van de provincie Noord-Holland toegewezen gekregen in afwachting van de realisatie van de kavelruil om NNN te realiseren. Klopt dat?*

Dat klopt niet geheel. De provincie heeft de locatie niet toegewezen in het kader van de kavelruil. De heer Pronk gaf reeds aan dat hij zelf geen partij is in deze kavelruil, maar dat zijn ouders gronden inbrengen. De heer Pronk heeft zich bij de provincie Noord-Holland gemeld voor een oplossing van zijn probleem, omdat hij weg moest uit Flevoland en zijn ouders gronden wilden inbrengen voor de kavelruil. Daarin is de provincie de heer Pronk tegemoetgekomen middels de locatie aan de Keverdijk. De provincie heeft derhalve een tijdelijke noodoplossing geboden, niet in het kader van de kavelruil, maar omdat hij zich heeft gemeld en de provincie een locatie had. Gedeputeerde geeft aan dat de tijdelijkheid ervan steeds is benadrukt en dat de heer Pronk zelf moet voorzien in een definitieve oplossing. De verwachting was dat hij in december 2018 via de kavelruil naar een andere locatie zou zijn gegaan. Dat is echter veel langer gaan duren. Vanaf 2019 heeft de provincie bij de heer Pronk aangegeven dat er toch echt een andere oplossing zou moeten worden gevonden, omdat hij op de Keverdijk niet kon blijven.

4. *Er is nog steeds zicht op realisatie van de kavelruil en dan zal de ondernemer de locatie in Weesp verlaten om naar het bedrijf te gaan dat hij in de kavelruil toegezegd heeft gekregen. Klopt dat?*

De provincie Noord-Holland heeft daar nooit toezeggingen over gedaan. Kavelruil is een vrijwillig proces waarbij vele partijen betrokken zijn. In dit geval was de heer Pronk geen partij bij de kavelruil. Van toezeggingen is dus absoluut geen sprake.

5. *Hoe kan het toch zo zijn dat een jonge agrarisch ondernemer die meewerkt aan de realisatie van het NNN, die een tijdelijke locatie van de provincie krijgt toegewezen en zijn bedrijf verkleint, alles doet om mee te werken aan kavelruil en realisatie van natuur, daardoor uiteindelijk "vermorzeld" wordt door overheden en nieuwe wet- en regelgeving?*

GS beamen dat het een ongelukkige samenloop van omstandigheden betreft. De geitenstop is afgekondigd voordat de heer Pronk een vergunning heeft aangevraagd om een geitenhouderij in Noord-Holland te vestigen. Er is nooit vanuit de provincie de indruk gewekt dat die op een later moment daar kan worden gevestigd. Het is een vrijwillig proces. Nu is nieuwvestiging niet langer mogelijk.

6. *Kan de betreffende ondernemer aangewezen worden als knelgeval?*

Gedeputeerde Zaal gaat ervan uit dat het CDA bedoelt dat de provincie alsnog toestaat dat de heer Pronk op een locatie een geitenhouderij vestigt. Dat is echter onmogelijk op basis van de geitenstop, gelet op de volksgezondheid. Op het moment dat de provincie het toch toestaat, handelt de provincie in strijd met de geitenstop en stelt zij omwonenden van de betreffende locatie bloot aan de verhoogde risico's op gezondheidsproblemen. Voorts zouden er allerlei juridische procedures kunnen volgen van omwonenden, die zij naar alle waarschijnlijkheid zullen winnen.

7. *Zijn GS bereid om samen met de gemeente Weesp te zoeken naar een oplossing zodat de heer Pronk in de periode totdat de kavelruil een feit is en hij zijn bedrijf kan verplaatsen, toch kan blijven zitten met zijn geiten op de boerderij in Weesp die hij van de provincie toegewezen heeft gekregen?*

Gedeputeerde Zaal antwoordt dat het aan de gemeente Weesp is om te bepalen of het binnen het bestemmingsplan past. De provincie heeft daarin in principe geen rol, omdat de heer Pronk er al zat. De gemeente Weesp als zijnde eigenaar van de boerderij is echter nu een handhavingstraject gestart. Gedeputeerde leidt daaruit af dat de gemeente Weesp daartoe niet bereid is. Op de vraag of het in ieder geval mogelijk zou zijn voor de heer Pronk om te blijven tot aan de afronding van de VGO-onderzoeken, antwoordt gedeputeerde dat ook deze beslissing is voorgehouden aan de gemeente Weesp. De onderzoeksresultaten worden overigens pas in 2022 verwacht.

De provincie heeft met de gemeente Weesp en de heer Pronk al veelvuldig gesproken over mogelijke oplossingen. Een oplossing die GS onverantwoord vinden, is nieuwvestiging op een andere locatie (vanwege de geitenstop en de gezondheidsrisico's voor omwonenden). De aangedragen oplossing om de heer Pronk op zijn huidige locatie te laten blijven, is aan de gemeente Weesp.

Gedeputeerde Zaal heeft begrepen dat de wethouder van de gemeente Weesp in de Raad heeft medegedeeld dat er een juridische procedure is gestart, maar dat de gemeente Weesp in ieder geval tot april 2021 geen actie tot ontruiming zal ondernemen. De provincie kan zich bij dit besluit aansluiten, zodat de heer Pronk nog wat langer de tijd heeft om een oplossing te zoeken.

Op het moment dat de heer Pronk naar de provincie komt met een plan op papier waarbij zij eventueel hulp kan bieden, niet zijnde nieuwvestiging van een geitenhouderij, dan is er vanzelfsprekend de bereidheid om op constructieve wijze mee te denken over oplossingen.

8. *Als GS daar geen mogelijkheden toe zien, zijn er dan andere locaties te bedenken waar de heer Pronk tijdelijk zijn intrek kan nemen?*

De provincie heeft gezocht naar andere locaties waarop reeds de vergunning "geitenhouderij" rust, maar helaas zijn deze in Noord-Holland niet aanwezig. Op elke andere locatie zal derhalve sprake zijn van nieuwvestiging met alle problemen van dien.

9. *Zijn GS bereid om in dit geval waarbij alles gericht is op realisatie van NNN in Noord-Holland, samen met de heer Pronk (die ten gunste van de realisatie van natuur en naar wens van de samenleving zijn bedrijf heeft verkleind) te zoeken naar oplossingen zodat de jonge veehouder niet failliet gaat en straks zijn bedrijf kan voortzetten op de nieuwe locatie?*

GS menen reeds al het mogelijke te hebben gedaan wat binnen hun macht ligt. Gedeputeerde Zaal herhaalt echter het aanbod dat op het moment dat de heer Pronk met een heel goed voorstel op papier komt en de medewerking van de provincie binnen de

bestaande regelgeving benodigd is, de provincie altijd bereid is om mee te denken. Zoals meermaals aangegeven, betreft het immers een heel vervelende situatie voor de heer Pronk.

De **voorzitter** dankt gedeputeerde Zaal voor de uitgebreide beantwoording, hetgeen gezien de ernst van de situatie begrijpelijk is. Het verzoek aan alle indieners en GS is echter om een rondvraag in het vervolg bondiger te houden.

Ter afsluiting geeft de voorzitter de heer Pronk kort het woord.

De heer **Pronk** besluit met drie feitelijke opmerkingen:

- De heer Pronk is niet onder dwang weggegaan uit Flevoland. Hij had meerdere andere opties, maar koos uit eigen beweging voor Noord-Holland.
- Gedeputeerde Zaal merkte op dat de provincie Noord-Holland sinds 2019 heeft aangegeven dat de heer Pronk een andere oplossing moest zoeken, aangezien hij de Keverdijk moet verlaten. De heer beschouwt dit enigszins als een loze kreet, aangezien er vanaf 2018 een geitenstop gold en er voor hem derhalve geen mogelijkheden waren.
- Gedeputeerde Zaal gaf aan dat de gemeente Weesp eigenaar is van de boerderij aan de Keverdijk en dat het derhalve aan haar is om te bepalen of de heer Pronk op deze tijdelijke locatie kan blijven. De heer Pronk benadrukt echter dat het de provincie Noord-Holland is die afgelopen december de bruikleen eenzijdig wilde opzeggen (hetgeen overigens nog niet gebeurd is).

De **voorzitter** bedankt de heer Pronk voor zijn toevoeging en sluit het agendapunt.

Schorsing van 13:53 uur tot 14.01 uur

3. Vaststelling van de agenda, het verslag van de vorige vergadering, lange termijn agenda, moties- en toezeggingenlijsten en C-agenda

- De agenda van onderhavige commissievergadering wordt ongewijzigd vastgesteld.
- Het verslag van de commissievergadering NLG d.d. 23 november jl. wordt ongewijzigd vastgesteld.
- Het verslag van de uitloopvergadering van de commissie NLG d.d. 26 november jl. wordt ongewijzigd vastgesteld.
- De moties- en toezeggingenlijsten leiden niet tot opmerkingen.

4. A-agenda Visies (Voedsel / Biodiversiteit)

Hedenmiddag worden twee visies behandeld, te weten de Voedselvisie en het Masterplan biodiversiteit. De derde visie, de Recreatievisie, zal naar verwachting komend voorjaar volgen.

4.a Voedselvisie

Er heeft zich voor dit agendapunt een elftal sprekers aangemeld. De **voorzitter** maakt een onderverdeling in een vijftal blokjes:

- Blok 1: De heer Bouwmans (huisarts Middenmeer) en mevrouw Edixhoven;

- Blok 2: Mevrouw Schouten (Caring Vets en Stichting Dier&Recht) en mevrouw Hilhorst (Wakker Dier);
- Blok 3: De heer Hellevoort (Natuurmonumenten) en de heer Akkerman (Natuur- en Milieufederatie Noord-Holland);
- Blok 4: Mevrouw Vandevoort (Willicroft), de heer Verhart (Voedsel Verbindt) en de heer Peteroff (Bio-Vegan);
- Blok 5: Mevrouw Minnaert en de heer Kok.

Blok 1

Inspreker 1

De heer Bouwmans (huisarts Middenmeer) spreekt in op persoonlijke titel:

"Allereerst: prachtig, dat er überhaupt een Voedselvisie is! Duurzamer, groener, meer plantaardig, het gaat écht de goede kant op. Wat mij opvalt zijn twee zaken. Punt 1: Het gaat in de Visie te weinig over gezondheid. Punt 2: In de promotie van de Visie vliegen de koeien je om de oren, terwijl u wél begrepen heeft dat we toe moeten naar meer plantaardig eten. Allereerst gezondheid; ieders grootste goed. Zoals wel blijkt uit de huidige coronacrisis en de lockdown gaat gezondheid voor velen boven geld en "business". Gezondheid begint bij gezond leven, waar gezonde voeding een enorm belangrijk onderdeel van uitmaakt. Waarom komt dit in de Visie niet meer naar voren? Al in de inleiding citeert de provincie Hippocrates, "Laat uw voeding uw medicijn zijn..." en pleit zij voor meer plantaardig eten, mede vanwege "de impact op de planeet", en terecht. De teksten komen overeen met de richtlijnen Gezonde Voeding van de Gezondheidsraad, waarvan de allereerste regel luidt: "Een verschuiving in de richting van een meer plantaardig en minder dierlijk voedingspatroon is bevorderlijk voor de gezondheid." Door gezonder, hoofdzakelijk plantaardig en meer onbewerkt te eten, zouden wij meer dan twee derde van de chronische ziekten zoals suikerziekte, kanker en hart- en vaatziekten kunnen voorkomen. Maar dan moeten we het wel willen.

Mijn grootste bezwaar op deze Visie betreft de interpretatie van deze Visie door de marketingafdeling, samen met de gedeputeerde. Deze is opvallend te noemen. In het promotiefilmpje van de Visie staat zij in een weiland tussen de koeien. Ik hoop dat men zich beseft dat koeien géén plantaardig voedsel produceren. De illustratie op de voorpagina van de Visie betreft wederom een prominente koe. En de animatievideo over de visie opent met slechts twee symbolen voor voeding: tarwe en de koe. Later in het filmpje verschijnt nog een melktap. Waarom gebruikt de provincie hier zo vaak de koe als symbool voor voedsel, terwijl zij in deze Visie juist de transitie naar meer plantaardige voeding wil aanmoedigen? Waarom niet een groenteteler in de promo, een innovatieve soja-boer of een fruitboomgaard? We zullen richting minder veeteelt moeten. Gedeputeerde wéét dit. De tekst van de Visie is een goed begin. Mijn advies aan u is: haal de koe uit de marketing van deze Voedselvisie. Niet alleen voor de planeet, maar juist ook voor uw gezondheid, en voor die van uw geliefden. Als huisarts en als medemens wens ik u veel gezondheid toe."

Inspreker 2

Mevrouw Edixhoven spreekt in op persoonlijke titel:

"Ik ben 24 jaar en studeer biologisch-dynamische landbouw aan de Warmonderhof in Dronten. Later wil ik aan de slag met een boerderij met agroforestry. Hiervoor is aandacht in de Voedselvisie. Desalniettemin roep ik de Statenleden op het lef te hebben om meer voor de agroforestry en

natuurinclusieve landbouw te strijden. Er zijn heel veel enthousiaste boeren, alsmede studenten bij mij op school, die daarmee aan de slag willen, ook in Nederland. Daarbij is een steun in de rug nodig. In de Voedselvisie zag ook ik gelijk het plaatje van de koe en de verschillende vormen van landbouw. Ik mis daarin toch echt wel de bonen.

Ik maak mij veel zorgen over de toekomst. Er zijn inmiddels drie heel droge zomers geweest. Er is ontzettend veel verdichting van de bodem. Ik wil de Statenleden vooral moed inspreken om het met elkaar op te pakken. Ik snap dat u vastzit in een economisch systeem. Dit mag echter niet ten koste gaan van de toekomstige generaties.

Tot slot roep ik u op om, zoals de heer Bouwmans al zei, meer te gaan focussen op plantaardige teelten. Ikzelf ben ook enthousiast om aan te slag te gaan met sojabonen, lupinebonen etc. Voorts vind ik het belangrijk om mensenmest in de keten te gaan brengen. Ik weet dat dit niet direct mogelijk is en dat hiervoor nog veel onderzoek nodig is. Het is mogelijk om struviet terug te winnen, maar er is nog weinig onderzoek naar het composteerproces. Ik hoopt dat de provincie hierop gaat inzetten. Daarnaast vind ik dierenwelzijn ook een heel belangrijk onderwerp en hoopt ik dat dit meer meegenomen gaat worden in de Voedselvisie."

De **voorzitter** bedankt beide sprekers en constateert dat de Statenleden geen vragen hebben.

Blok 2

Inspreker 3

Mevrouw Schouten, dierenarts, spreekt in namens Caring Vets en de Stichting Dier&Recht. Zij heeft jarenlang gewerkt in de e-industrie, bij melkveebedrijven, varkensbedrijven en kalverbedrijven:

"Ik ben blij dat de provincie Noord-Holland de noodzaak ziet van een duurzamer voedselsysteem waar de natuur en het klimaat niet langer onder gebukt gaan. Dat de provincie actief wil bijdragen aan meer plantaardige en minder dierlijke productie en consumptie is fantastisch en absoluut nodig. Het is ook mooi dat dierenwelzijn daarin als onderdeel wordt genoemd. Want ook voor de dieren is een transitie méér dan urgent. Al jaren is duidelijk dat we de dieren ernstig hebben verdrukt in onze vlucht naar schaalvergroting, kostprijsverlaging en efficiëntie. Het minste wat we als mensen kunnen doen, is ze houden op een manier die bij hen past, zodat ze hun natuurlijke gedrag kunnen uiten en ze normale sociale omgang kunnen hebben. Een kip moet kunnen scharrelen, een kalf moet kunnen grazen en een varken moet kunnen wroeten. Ik heb jaren in vleesvarkensstallen gewerkt. De uitzichtloze verveling van deze slimme dieren – ze zijn intelligenter dan honden! – is misschien wel het meest tergende wat we de varkens aandoen. Dag in dag uit in een kale betonnen stal, terwijl varkens van nature driekwart van hun tijd bezig zijn met wroeten en onderzoeken. Het is ook overduidelijk en ruimschoots wetenschappelijk aangetoond dat het enorm veel stress en depressies tot gevolg heeft. Zelfs biologische 'vleesvarkens' kunnen nooit met hun snuit in de aarde wroeten en leven op beton. Het huidige houderijsysteem staat mijlenver af van wat het dier nodig heeft en het wordt tijd daar eindelijk echt verandering in te brengen.

Kalveren hebben net als koeien gras en hooi nodig voor een gezond maagdarmkanaal en om hun natuurlijke gedrag te kunnen uiten, maar 'vleeskalveren' – de overvloedige stiertjes uit de melkveehouderij – krijgen nooit gras of hooi. Het houden van kalveren in een betonnen stal levert vele gezondheidsproblemen op die nog steeds met bakken antibiotica worden bestreden. Dat nemen we allemaal voor lief voor onze melk en kaas. Dat kan en moet anders!

De Voedselvisie stelt als doel: "In 2030 is de grondgebonden landbouw natuurinclusief". Dat is echt mooi maar ik druk u daarbij op het hart om alstublieft de andere dieren niet te vergeten, die onterecht "staldieren" of "hokdieren" worden genoemd en ook naar buiten willen. Zij leven meestal niet op grondgebonden bedrijven en hebben uw aandacht des te meer nodig. Er zijn vele voorbeelden van boeren die het anders doen, die dierenwelzijn vooropzetten en die boeren met respect voor de natuur. Die koplopers worden genoemd in de Voedselvisie. De provincie is er met recht trots op, maar het deugt eigenlijk niet dat ze worden geassocieerd met een nichemarkt. Deze niches zouden de nieuwe standaard moeten zijn. Het is nodig dat de provincie heel duidelijk maakt waar we naartoe moeten, namelijk dat daar waar dieren worden gehouden voor ons voedsel alleen de best mogelijke houderijsystemen nog zullen bestaan in 2030. De intensieve veehouderij is eindig en de provincie kan helpen die te beëindigen. Ik zie mooie kansen in de Voedselvisie, maar maak het alstublieft wat concreter op het gebied van dierenwelzijn. Ik wil mijzelf als dierenarts en mijn collega's van Caring Vets graag aanbieden om het nader uit te werken. Er staat veel intentie in de Voedselvisie, maar het is nog te weinig concreet. Ik wil u hoe dan ook op het hart drukken: vergeet de dieren niet!"

Inspreker 4

Mevrouw Hilhorst spreekt in namens Stichting Wakker Dier:

"Ik vind bijzonder nuttig dat provincie Noord-Holland een Voedselvisie heeft uitgewerkt en was verheugd om te lezen dat het dier expliciet wordt genoemd in de Visie. Helaas vallen ze er in de missie alweer uit. In het gehele stuk wordt er slechts mondjesmaat aandacht besteed aan dierenwelzijn, terwijl dieren een belangrijke stakeholder zijn. Ze worden in hoge mate beïnvloed door het huidige, niet duurzame voedselsysteem. Dit geldt voor de wilde dieren, zoals weidevogels en vissen én voor de landbouwhuisdieren. Er leven in Noord-Holland 152.000 runderen, 19.000 geiten, 23.000 varkens en 1,6 miljoen kippen. Die dieren moeten beter vertegenwoordigd worden in de Voedselvisie. En dat kan, want de basis ligt er al. In deze Visie komen er namelijk steeds twee dingen naar voren: de gehele landbouw, inclusief de veeteelt moet beter én we moeten minder dieren houden, als onderdeel van de eiwittransitie. Wakker Dier is het volledig eens met deze twee uitgangspunten. Het is wél zaak dat ze verder uitgewerkt worden. Definieer specifieke eisen van hoe dierenwelzijn geborgd kan worden in de gewenste duurzame veehouderij. Tot dit moment is duurzame veehouderij niet automatisch diervriendelijke veehouderij. En ga er vervolgens als provincie ook naar handelen. Geef geen enkele vergunning of subsidie aan bedrijven die hier niet aan voldoen. Dit geldt voor alle schakels in de keten. Waak ervoor dat de eisen op het gebied van dierenwelzijn net zo stevig verankerd worden als de eisen op het gebied van economie, ruimte of sociaal. Om het dierenwelzijn te borgen, moeten de eisen een stuk hoger liggen dan het huidige wettelijke minimum.

Wat betreft de eiwittransitie valt het op dat de huidige focus ligt op het meer produceren van meer plantaardig eiwit. Er is thans in Nederland geen tekort aan eiwitten, maar het probleem is dat we te veel dierlijke eiwitten eten en produceren. Dus richt daar ook de maatregelen op.

Ik sluit af met een laatste advies: geef als provincie het goede voorbeeld. Stap volledig over op voedselproducten die voor 100% afkomstig zijn van lokale, duurzame bedrijven. Geef plantaardige eiwitten een grote rol in het assortiment en betaal de boeren een goede prijs. Ga verder dan de huidige plannen voor Green Deal catering of het aanbod van vers fruit, en start zelf de verandering."

Statenlid **Kostic** (PvdD) merkt op dat meerdere sprekers niet goed gehoord zijn in verband

met een technische storing.

De **voorzitter** bevestigt dat de livestream op dit moment niet naar behoren werkt, maar geeft aan dat de opname wel op een later moment kan worden teruggekeken.

De voorzitter bedankt de beide sprekers en constateert dat de Statenleden geen inhoudelijke vragen hebben.

Blok 3

Inspreker 5

De heer **Hellevoort** spreekt in namens Natuurmonumenten alsmede namens Landschap Noord-Holland, Stichting Goois Natuurreservaat en de Natuur- en Milieufederatie Noord-Holland:

"Ik kan mij goed herkennen in het Masterplan biodiversiteit. Het is echter wel vooral een opsomming van het bestaande beleid en de bestaande ambities en initiatieven. An sich is dat niet verkeerd. De vraag is wel welke extra's nu echt het verschil maken en op welke wijze. Het is in ieder geval fijn dat er nu beleid wordt ontwikkeld voor bijvoorbeeld soortenbescherming en het beheer van invasieve exoten. Dat was voorheen minder het geval. Het behalen van de doelen uit het biodiversiteitsbeleid staat of valt met het leggen van de verbanden met de andere beleidsvelden, zoals landbouw, water en energie. Daardoor is het volgen en bijsturen in de uitvoering cruciaal. Hoe ziet de provincie dat concreet voor zich? Zonder "SMART" doelen is het niet goed mogelijk om andere beleidsterreinen aan te spreken op de realisatie van die doelen. Dat kan zich wreken in de overal op te tuigen gebiedsprocessen waarin alles samen moet komen. Daarvoor is een sterke sturing van de provincie nodig, op het gebied van financiering maar ook door helderheid vooraf te verschaffen met duidelijke kaders en het stellen van concrete, afrekenbare doelen. Denk bijvoorbeeld aan het verhogen van het waterpeil in sommige gebieden of aan het verlagen van het percentage stikstofdepositie. Een ander punt betreft de bufferzones rondom kwetsbare natuurgebieden. In de nieuwe Nationale Omgevingsvisie en ook in het Rijksprogramma Natuur is hiervoor veel aandacht. Ook in de Statencommissie wordt voorgesteld om 20% in de overgangszones te investeren. Diverse natuurorganisaties hebben aangegeven dat daar meer aandacht voor zou moeten komen. Ik stel voor om deze overgangsgebieden als zesde thema in het Masterplan op te nemen, gezien het belang. Tot slot wijs ik op het Aanvalsplan Grutto, dat is toegejuicht door minister Schouten en vrijwel alle partijen in de Kamer. Het komt alleen niet terug in de Voedselvisie of in het Masterplan biodiversiteit, terwijl het juist een integraal onderwerp is waarbij zowel landbouw als natuur betrokken is. Met name de voorstellen voor agrarische verdienmodellen zijn een goede aanvulling op het provinciale tienpuntenplan weidevogels.

Resumerende: ik ben blij met de vele goede ambities en intenties. De provincie dient echter SMART doelstellingen te formuleren. Deze worden nu gemist en zijn in de gebiedsprocessen heel hard nodig. Neem die op als extra thema en het Aanvalsplan Grutto graag als aanvulling op het tienpuntenplan weidevogels. Wij willen graag bij alle visies betrokken blijven en bieden onze hulp derhalve aan in de uitvoering."

De **voorzitter** geeft aan dat als gevolg van aanhoudende technische problemen de vergadering enkele momenten wordt geschorst.

Schorsing van 14:26 uur tot 14.32 uur

De **voorzitter** heropent de vergadering en geeft de Statenleden de gelegenheid om eventuele vragen te stellen naar aanleiding van de inbreng van de heer Hellevoort (Natuurmonumenten).

Mevrouw **Strens** (D66) dankt de heer Hellevoort voor zijn inbreng. Hij benadrukte dat het belangrijk is dat de provincie heldere en afrekenbare doelen stelt. Kan hij dat iets nader toelichten? Heeft de heer Hellevoort daar wellicht suggesties voor?

De heer **Hellevoort** (Natuurmonumenten) antwoordt dat het verhaal dat er nu ligt an sich goede intenties bevat. Als de provincie echter met de gebiedsprocessen aan de slag wil gaan, zal zij meer helderheid moeten hebben over wat ze daadwerkelijk wil bereiken op het terrein van natuur en biodiversiteit. Als ze dat niet scherp voor ogen heeft, is het ook niet mogelijk om daar vanuit de andere belangen op aan te koersen. De heer Hellevoort raadt GS aan om dat vraagstuk spoedig en op voorhand beet te pakken.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) heeft begrepen dat de heer Hellevoort ervoor pleit om het Aanvalsplan Grutto in de Voedselvisie te betrekken. In datzelfde Aanvalsplan wordt echter ook predatiebeheer genoemd. Dit betekent dat predatoren zouden kunnen worden geschoten. Indien de heer Hellevoort het Aanvalsplan Grutto omarmt, vraagt mevrouw Jellema zich af waarom hij bepaalde soorten boven andere stelt (predator boven de grutto).

In verband met een technisch mankement stelt de **voorzitter** voor om eerst over te gaan naar de inbreng van de heer Akkerman. Aansluitend kunnen de resterende vragen aan de heer Hellevoort worden gesteld en beantwoord.

Inspreker 6

De heer **Akkerman** spreekt eveneens in namens Natuurmonumenten alsmede namens Landschap Noord-Holland, Stichting Goois Natuurreservaat en de Natuur- en Milieufederatie Noord-Holland. Diens inspraak richt zich echter specifiek op de Voedselvisie:

"Wij zijn pas op het laatste moment betrokken, onder meer via een bestuurlijk overleg en de gedeputeerde. Dit heeft goede dingen opgeleverd. Ik onderschrijf de ketenbenadering. Deze is nodig om de landbouw te verduurzamen. De heer Bouwmans vroeg reeds aandacht voor het vormgeven van de eiwittransitie van dierlijk naar plantaardig. Het is een goede analyse. Uit de notitie komt naar voren dat er van alles mogelijk is. Echter, alleen met focus kan daadwerkelijk iets voor de natuur en de eiwittransitie worden bereikt. We moeten ons derhalve focussen op de SMART doelen. 100% natuurinclusieve landbouw in Noord-Holland is een van de doelen van de provincie in de Omgevingsvisie. Deze zouden consequent doorvertaald moeten worden in alle acties die in de Voedselvisie worden genoemd. Er wordt nu wel tekst aan gewijd, maar het kan nog een stapje scherper.

Het is belangrijk om het verdienmodel van de boeren te stimuleren, op zo'n manier dat ze echt aan biodiversiteit kunnen bijdragen. We hebben daar in Groen Goud samen met de boeren heel concrete voorstellen voor gedaan. Deze komen echter onvoldoende terug in de Voedselvisie. Het verzoek luidt om bij de uitwerking van de Voedselvisie en het inrichten van het beleid daar echt goed naar te kijken en samen met de Groen Goud-partners te onderzoeken hoe je ervoor kunt zorgen dat de boeren op allerlei mogelijke manier gestimuleerd worden om meer aan biodiversiteit te doen en daar dan ook voor betaald krijgen. Als ze ervoor betaald worden, gaan ze er ook echt mee aan de slag. Ik vraag de provincie ook om het beleid vooral te focussen op een aantal gebieden in Noord-Holland,

oftewel op de gebiedsaanpakken en op de bufferzones rond de natuurgebieden. Die ketenbenadering zou je ook heel goed kunnen toepassen voor de boeren in Laag Holland en Amsterdam Wetlands. Ook bepleit ik nogmaals om het Aanvalsplan Grutto hierin mee te nemen, omdat het Aanvalsplan ook echt bedoeld is om meer financiën voor boeren die aan weidevogelbeheer doen te realiseren. Dat kan heel goed via de ketenaanpak. Ik pleit er ook voor om de governance te versterken. In het Masterplan is er sprake van een denktank. Ik zou de Voedselvisie graag onder die denktank willen hangen, zodat er met alle partijen gekeken kan worden naar de SMART doelen en de uitvoering van de Voedselvisie en het Masterplan. Wellicht zou je zelfs eerder toe moeten naar een stuurgroep, waardoor je net als in Groen Goud met alle partijen uit Noord-Holland er samen voor kunt zorgen dat en de biodiversiteit wordt versterkt en ook de eiwittransitie van dierlijk naar plantaardig kan worden gerealiseerd."

Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt of de heer Hellevoort geholpen is met een aantal amendementen om het Masterplan biodiversiteit beter te maken.

De heer **Akkerman** antwoordt mede namens de heer Hellevoort dat zij daar vanzelfsprekend mee geholpen zijn. In hun bijdragen hebben zij daar ook voorstellen toe gedaan. Het lijkt hen heel goed om het als amendementen of moties op te nemen in het Masterplan biodiversiteitsherstel. Ook voor de Voedselvisie geldt de oproep om de natuur- en milieuorganisaties te betrekken bij de uitvoering van de Voedselvisie. Het zou goed zijn om dat als Staten nog een keer te onderschrijven in een motie of amendement.

De **voorzitter** bedankt beide sprekers voor hun inbreng.

Blok 4

Inspreker 7

Mevrouw **Vandevoort** spreekt in namens Willicroft:

"Het is fantastisch dat de Voedselvisie er is en dat deze vooral draait om de balans tussen boer en business en er een hoop focus ligt op de transitie. Willicroft is een start-up die plantaardige kaas produceert met als doel de voedselindustrie en ons dieet te veranderen en te verduurzamen. Een voorbeeld is het opzetten van projecten in traditionele landbouw. Dit zijn voor Willicroft projecten waarin zij samen met lokale boeren op zoek gaat naar een manier om van intensieve veehouderij -- die noch voor de planeet, noch voor de economie duurzaam is -- te schakelen naar regeneratieve landbouw met een focus op een breed scala aan bonen en peulvruchten. In het huidige systeem houden die projecten een hoop risico's in zich. Willicroft had bijvoorbeeld de kans om met een lokale bonenboer op een heel duurzame manier heel veel bonenteelt, inclusief zeldzame en vergeten variëteiten, samen te werken. Dat is haar echter niet gelukt omwille van de prijs en de vraag om zekerheid. Wij zouden namelijk twee keer zoveel voor deze bonen betalen dan voor officieel biologisch gecertificeerde bonen uit landen als Turkije en Kirgizië. Ook is het als pionier bijna onmogelijk om onze vraag te gaan voorspellen. Waarom sluit je dan geen contract af voor een lage vraag? Op het moment dat die bonen van de lokale boer dan uit voorraad zijn, kun je overschakelen naar bonen van een handelaar die niet binnen de korte keten valt. Ook dat is echter onmogelijk omdat een volgend risico om de hoek schuilt, namelijk etikettering. Bonen zijn in voedingswaarden en grootte dusdanig verschillend dat het wettelijk niet toegestaan is om zomaar van de ene naar de andere boon te transitioneren. Ik vraag de provincie derhalve om deze overgang

wat te vergemakkelijken. Maak een wat meer enthousiasmerend verhaal over wat natuurinclusieve en regeneratieve landbouw inhoudt en de toekomstvisie. Trek voorts het toelichten de voordelen wat betreft biodiversiteit breder. Maak hierbij een inventarisatie van de huidige intensieve veehouderij en werkrichting, stimulering en afbouw en transitie naar een ecologische, diervriendelijke landbouw.

Verder vraag ik ook dat pioniers zoals wij en die boeren gekoesterd worden. Wij zijn namelijk degenen die deze Voedselvisie als eerste in de praktijk gaan brengen. Het is dan ook raadzaam om deze pioniers te gaan identificeren, naar hen te luisteren en op zoek te gaan naar hun knelpunten."

Inspreker 8

De heer **Verhart** spreekt in namens Voedsel Verbindt, dat zich inzet voor een robuust regionaal voedselsysteem.

"Voedsel Verbindt is ontzettend blij met het voornemen van de provincie Noord-Holland om deze Voedselvisie te realiseren, maar heeft wel een aantal aandachtspunten. Het is heel belangrijk te realiseren dat de provincie dat zelf niet kan doen. Voedsel Verbindt kijkt al iets verder over de grenzen heen. Zij betreft de metropoolregio daarbij, samen met de provincie Flevoland. Beide provincies zijn een belangrijke partner wat betreft de voedselvoorziening voor het metropolitane landschap. Er wonen ongeveer 3,2 miljoen mensen die dagelijks drie keer gevoed moeten worden. Dat betreft 10 miljoen maaltijden per dag. Dat is een beetje de impact waarnaar we op zoek zijn. Als we een robuust regionaal voedselsysteem willen gaan realiseren, moeten we ons er wel terdege van bewust zijn dat het gaat om impact en volume. We hebben een vrij beperkt volume dat nu nog via de korte keten wordt verbouwd en gerealiseerd. Voedsel Verbindt zou dat heel graag wat breder willen trekken. Daarvoor heeft het een samenwerkend netwerk met kennisinstellingen, bedrijven en overheden. Juist door die samenwerking, door dat participatiemodel dat wordt nagestreefd, verwacht Voedsel Verbindt op dat punt stappen te kunnen zetten. We hebben opgevraagd wat het netwerk ervan vindt en wat het graag zou willen zien als resultaat van de Voedselvisie van de provincie Noord-Holland. Een van de dingen die heel belangrijk zijn, is een uitvoeringsagenda:

- Wat is de volgende stap na de Visie? Hoe gaan we dat realiseren en bewerkstelligen?*
- "Meten is weten". Hoe kunnen we een en ander zo snel mogelijk van elkaar te weten komen? Welke impact heeft een Voedselvisie voor de provincie Noord-Holland?*
- Praat ook met omliggende partijen. Amsterdam heeft een eigen Voedselvisie, net als Almere en Flevoland. Leg die eens naast elkaar om de gemeenschappelijke deler te achterhalen.*

Voedsel Verbindt en al haar partners waarmee zij de Voedselvisie van de provincie Noord-Holland probeert na streven, zien dat zij impact kunnen realiseren. Het belangrijkste is dat de volgende stap wordt gezet, van visie naar impact.

Inspreker 9

De heer **Peteroff** spreekt in namens Bio-Vegan:

"De Voedselvisie is natuurlijk richtinggevend, maar zeker nog niet af. Om de pandemieën te stoppen, hebben we een drastische hervorming nodig in onze voedselsteun. Het behouden van de intensieve landbouw past niet in deze transitie. We zullen dan ook de boeren moeten helpen met deze transitie naar de meer plantaardige landbouw. Noord-Holland heeft veel natte veenweidegebieden. Daar past ook prima een puur plantaardige kringlooplandbouw in.

Naast een goede boterham voor boeren moeten we ook werken aan een meer divers landschap, het

verhogen van de biodiversiteit, het inzetten op een substantieel meer plantaardige eiwitbron, het zo veel als mogelijk sluiten van de kringloop en het inzetten op een diervriendelijke, dus meer plantaardige, natuurinclusie agro-ecologische landbouw. Laten we deze transitie omarmen. De toekomst is echt plantaardig.

In deze Voedselvisie ziet de heer Peteroff eigenlijk te veel beleid voor koeien. Het beleid is erg gericht op intensieve veehouderij. Toch moeten we daarmee stoppen. We moeten echt meer inzetten op een meer plantaardige eiwittransitie. De provincie kan de boeren helpen met bijvoorbeeld een Team voedsel- en eiwittransitie dat de boeren helpt en ondersteunt in de transitie waarbij de provincie ook de gemeenten verbindt en helpt om het op te pakken. Betere voeding -- plantaardig en het liefst biologisch -- met de juiste prijs en een regionale en zo veel als mogelijk gesloten circulaire kringloop is de sleutel. Laten we dit oppakken!"

Blok 5

Inspreker 10

Mevrouw **Minnaert** spreekt in op persoonlijke titel:

"Ik ben 21 jaar. Omdat ik het geluid van de jongeren mis in de politiek, in dit geval in de Provinciale Staten, voel ik me genoodzaakt me uit te spreken en zo de stem van de jongeren hoorbaar te maken. Zoals vele jongeren met mij maak ik me zorgen. De klimaatcrisis is in volle gang. In de wetenschap is het de algemene consensus dat de intensieve veeindustrie een grote oorzaak is van de klimaat-, stikstof- en biodiversiteitscrisis. Toch blijft men maar doorgaan. Maar waarom eigenlijk? Het is overbodig. De gemiddelde gezonde persoon kan prima leven op een plantaardig dieet. We hebben plantaardige vervangers die qua smaak, textuur en voedingswaarden ongelooflijk dicht in de buurt komen van dierlijk vlees. Kennis is ongelimiteerd beschikbaar op het internet. De intensieve veehouderij maakt de aarde kapot en daarmee mijn toekomst. Corona is een zoönose, veroorzaakt door de mens die dieren gebruikt. Het is pas het begin van steeds meer, steeds dodelijkere zoönosen. De afgelopen maanden met lockdowns zijn ontzettend heftig geweest voor de jongeren. Het idee dat ik de rest van mijn leven in lockdowns zal doorbrengen en angst voor de pandemie maakt me op z'n zachtst gezegd niet erg enthousiast over de toekomst. Hier ben ik niet alleen in.

De intensieve veehouderij veroorzaakt niet alleen zoönosen. Zoals eerder gezegd, is zij mede de oorzaak van tal van crises die onze kant op komen. Daarom pleit ik ervoor dat er vanuit de politiek meer gestuurd moet worden in de transitie van dierlijke naar plantaardige eiwitten. Er is een hervorming van de landbouw nodig. We moeten alles op alles zetten dat die er komt. Het moet in alle lagen van de politiek worden opgepakt. Ook de provincie heeft hier een grote invloed op. Door het signaal af te geven dat Noord-Holland zich gaat inzetten voor een hervorming in de landbouw zullen andere provincies hopelijk snel volgen.

Ik zou de provincie willen vragen om een sterker signaal af te geven in de Voedselvisie over het laten krimpen van de intensieve veehouderijen. Het besluit dat de provincie gaat nemen, betreft niet alleen haar eigen generaties. De toekomstige generaties zullen veel harder de gevolgen van de keuzes voelen. Kies voor de jongeren en geef hun een toekomst!"

Inspreker 11

De heer **Kok** spreekt in op persoonlijke titel:

"Ik ben blij om te zien dat er in de Voedselvisie wordt aangegeven dat een omslag naar meer plantaardig voedsel belangrijk is. Voor de klimaatcrisis is dit niet de enige vereiste actie om een veilige toekomst voor jongeren en toekomstige generaties veilig te stellen, maar zonder twijfel wel

een essentiële. En niet alleen voor de klimaatcrisis is het essentieel, maar ook voor de volksgezondheid. Want naast dat een plantaardig dieet bewezen veel gezonder is dan een dieet met vlees, zuivel en eieren, is de intensieve veehouderij ook een brandhaard voor zoönosen. Denk aan de Q-koorts, Ebola en natuurlijk Corona, dat zich in de nertsenboerderijen absurd snel verspreidde. De politiek heeft de juiste keuze gemaakt door naar de wetenschap te luisteren en de nertsenhouderijen versneld te sluiten. Diezelfde wetenschappers geven ook aan dat het een kwestie van tijd is tot er een volgende uitbraak is van een gemuteerde variant van een van de ziektes die nu al in de natuur rondwalen. In kippenstallen waar duizenden dieren zo dicht op elkaar zitten dat ze gemiddeld één A4'tje ruimte per dier hebben, verspreidt een virus zich als een lopend vuurtje, met bij elke nieuwe besmetting een kans op een nieuwe mutatie. Als bijvoorbeeld de vogelgriep zich zo muteert dat het naar mensen en tussen mensen verspreid kan worden, zou dit een nog dodelijker virus zijn dan het coronavirus. Met alle gevolgen van dien.

Nu zijn er twee maatregelen die dit risico kunnen helpen minimaliseren. In de Voedselvisie komen die echter niet voldoende sterk naar voren:

- *De eerste is zorgen voor een snelle afbouw van de intensieve veehouderij en daarmee zorgen voor meer ruimte per dier. Hoe dichter de dieren in de veehouderij op elkaar staan, hoe makkelijker een virus zich verspreidt.*
- *De tweede is zorgen dat er minder dieren nodig zijn, want minder dieren betekent minder verspreidingen.*

De enige manier om dit te bereiken, is door vol in te zetten op plantaardig. Help burgers deze overstap te maken, door te stoppen met de subsidiëring van de vee-industrie en plantaardige ondernemers te steunen. Ik vraag aan de provincie om haar besluiten zo te vormen dat er een veilige toekomst wordt gecreëerd. Is het niet voor haarzelf, dan is het voor haar kinderen of kleinkinderen. Het is zo belangrijk om naar de wetenschap te luisteren, want als we één sentiment over corona gemeen hebben is het: dit nooit meer!

De **voorzitter** bedankt de beide sprekers en geeft de Statenleden gelegenheid om te reageren.

Het doet mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) een beetje pijn dat de beide sprekers de coronacrisis heel erg combineren met de Voedselvisie. Realiseren zij zich dat er juist in Noord-Holland heel weinig intensieve veehouderij is en dat het coronavirus afkomstig was van een wild dier, mogelijk een vleermuis? Die koppeling kun je derhalve niet heel makkelijk leggen. Je moet voorkomen dat je op een verkeerde manier bezig bent met zo'n voedseltransitie.

Mevrouw **Minnaert** realiseert zich dat inderdaad. Dat Noord-Holland een relatief laag percentage intensieve veehouderij kent, betekent juist dat het makkelijker is om die af te bouwen. Corona is waarschijnlijk afkomstig van een vleermuis, maar er zijn tal van zoönosen aan voorafgegaan, zoals de Q-koorts. Deze is afkomstig van veedieren die ook gewoon in Nederland gehouden worden.

De heer **Kok** sluit zich aan bij de woorden van mevrouw Minnaert. Corona is een voorbeeld van wat het gevolg kan zijn, mocht er een volgende zoönose uitbreken. Het risico daarop moet geminimaliseerd worden.

De heer **Klein** (CU) dankt de beide sprekers. Zij richten zich voornamelijk op de intensieve

veehouderij en beamen dat die in Noord-Holland niet zo heel groot is. Kunnen de insprekers concrete voorbeelden in Noord-Holland noemen waarvan zij menen dat er een verandering in moet optreden?

De heer **Kok** gaf aan dat ook biologische kippenhouderijen nog steeds weinig ruimte aan hun dieren geven. Men opereert dan weliswaar biologisch, maar nog steeds leven de kippen heel dicht op elkaar. Het is gewoon omdat die schaal voor heel veel boeren zo nodig is in de huidige setup waarin zij vastzitten door verschillende leningen. Als maatschappij moeten wij hen daaruit helpen om te zorgen dat die ruimte voor de dieren er wél komt.

Mevrouw **Minnaert** sluit zich volledig aan bij de heer Kok. Het overgrote deel van de landbouwgrond in Noord-Holland wordt gebruikt voor het verbouwen van veevoer. Dat kan een stuk efficiënter door over te gaan op plantaardig eiwit.

De **voorzitter** dankt alle insprekers voor hun inbreng.

Schorsing van 15.03 uur tot 15:05 uur

De **voorzitter** heropent de vergadering en geeft de Statenleden het woord voor hun inhoudelijke bijdrage.

Eerste termijn

De heer **Smaling** (SP) vindt het een leuk om over dit onderwerp te spreken, daar hij zich naast zijn Statenlidchap met dergelijke vraagstukken bezighoudt in Wageningen. Hij is ook betrokken bij een voedselsysteemtop van de Verenigde Staten die later dit jaar zal plaatsvinden. De analyse die voorligt, heeft zijns inziens een goed analytisch niveau. De basis voor de discussie ligt er. De heer Smaling meent echter wel dat de Voedselvisie op allerlei punten nader uitgewerkt moet worden. Een aantal zaken behoeft nog enige aandacht:

- Het eerste is dat er gewerkt wordt met vier doelgebieden: economie, ecologie, ruimte en sociaal. In de voedselsystemenliteratuur komt men het begrip "ruimtelijk" eigenlijk niet tegen, maar wel zaken als gezondheid, voedselkwaliteit, voedingswaarden, voedselveiligheid en dergelijke. Deze punten op het vierkant mist de heer Smaling nog enigszins. Zijns inziens zou daar nog goed naar gekeken moeten worden. Het raakt natuurlijk ook de inwoners c.q. consumenten van Noord-Holland, maar dat blijft thans een beetje buiten beeld.
- Een voedselsysteem is niet hetzelfde als een voedselketen. Bij een voedselsysteem komt meer kijken dan de negen schakels die in de keten genoemd worden. In Noord-Holland is sprake van een gemengde bevolking. Naast de Hollandse keuken zijn er bijvoorbeeld ook de Turkse, Marokkaanse, Franse, Syrische en Italiaanse keuken. Deze horen allemaal bij het voedselsysteem. Als men het holistisch wil aanpakken, moet derhalve ook daarnaar gekeken worden.
- Waar kan de provincie de wortel hanteren en waar de stok? Rondom voedsel en landbouw is heel veel gereguleerd, om te beginnen door de EU. De EFSA gaat bijvoorbeeld over het al dan niet toelaten van bepaalde producten uit het buitenland. Voorts bepalen grote wereldhandelsketens wat men eet en koopt. Ook nationaal kunnen heel veel dingen niet, omdat men vastloopt op mededingingswetgeving. De heer Smaling verneemt graag van de

gedeputeerde welke stok de provincie niet heeft, omdat die op hogere besluitniveaus ligt. En wat kan de provincie wél afdwingen? Wat kan zij wél sanctioneren? True pricing wellicht? Heeft de provincie medestanders in andere provincies of gemeenten waarmee zij richting het Rijk of wellicht nog verder een lobby kan starten?

- De heer Smaling houdt heel erg van dieren en koeien, maar gelet op de internationale belasting van het klimaat is grootvee veruit de grootste groep die bijdraagt aan de broeikasgassen. Het betreft niet de kippen, de geiten en zeker niet de vis. Binnen die diergroepen zijn derhalve allerlei afwegingen en trade offs mogelijk.
- Ten slotte zou de heer Smaling ervoor willen waken dat enkel gedacht wordt in win-winsituaties. In voedselsysteemanalyses afwegingen betekent winst op een van de vier hoeken veelal het verlies op een andere. Zoek dus goed naar de synergiën.

Statenlid **Kostic** (PvdD) vraagt of de heer Smaling bekend is met het onderzoek, onder andere in Oxford, waarin heel stellig wordt gezegd dat elk soort dierlijk product altijd veel minder duurzaam is op allerlei aspecten -- niet alleen op basis van emissies maar ook qua watergebruik -- dan een willekeurig plantaardig product?

De heer **Smaling** (SP) meent dat in de Westerse wereld de consumptie van dierlijke producten veel te hoog ligt. In ontwikkelingslanden is die echter veel te laag. In vis zitten bestanddelen die niet zo snel uit plantaardige producten kunnen worden gehaald. Het is dus echt wel nodig dat er bepaalde dierlijke consumptie plaatsvindt, maar niet in de mate waarin het op dit moment in dit deel van de wereld plaatsvindt.

Statenlid **Kostic** (PvdD) roept de heer Smaling op om zich wat meer te verdiepen in de plantaardige eiwitten. Eigenlijk kan men alle voedingsstoffen uit planten halen.

De heer **Smaling** (PvdD) is erop tegen om dierlijke producten te verbieden. Het moet zijns inziens wel minder.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) bedankt GS voor het opnemen van de opmerkingen en suggesties die het CDA heeft aangedragen naar aanleiding van de 80%-versie van de Voedselvisie. Het is waardevol dat GS ook het citaat van Adam Smith hebben meegenomen dat "de landbouw, de voedselteelt, de grondslag van de rijkdom van een land vormt". Men moet niet lichtvaardig denken over de beschikbaarheid van voldoende voedsel. Veel van onze voorouders hebben honger gekend. Ook nu is honger nog niet verbannen uit deze wereld. Voedsel is en blijft dus belangrijk.

Het CDA worstelt nog wel met het uitgangspunt in de Voedselvisie dat het doel is dat in 2030 natuurinclusieve landbouw de standaard is. Wat bedoelen GS daar nu precies mee? Is het realistisch en verstandig om dat als hoofddoel van deze visie te stellen? Het CDA vindt het stimuleren van lokale afzet en streekproducten zeker een goede zaak. Hoe gaat gedeputeerde dat precies aanpakken? Realiseert zij zich dat alleen het promoten van streekproducten niet afdoende is voor het behoud van afzet van de Noord-Hollandse telers tegen een goede prijs zodat ze ook duurzaam kunnen blijven telen? Noord-Hollandse groentebedrijven leveren onder andere via VZ gesneden groenten aan grote supermarktketens door heel Nederland. Hoe kijken GS daartegen aan in het licht van deze Voedselvisie? Voor het behoud van een duurzaam voedselsysteem is het belangrijk dat het betaalbaar is, maar ook dat er verdienmodel is voor de producent. In de Visie staat dat de provincie met het Rijk gaat lobbyen bij supermarkten om gezonde, duurzame producten goedkoper te maken. Hoe gaan GS

dan tegelijkertijd werken aan een verdienmodel voor de producenten? Kan gedeputeerde dat schetsen? Een transitie inzetten zonder een verdienmodel lijkt het CDA niet verstandig.

De heer **Cardol** (GL) dankt alle sprekers. Het is hoopgevend dat dit thema zo veel mensen met zulke mooie bijdragen mobiliseert. Er staan vandaag drie stukken op de agenda die alle van groot belang zijn voor natuur, biodiversiteit en milieu. Daarmee zijn ze doorslaggevend voor het welzijn en de gezondheid van al het leven op aarde. De heer Cardol kan het niet beter zeggen dan in het Masterplan biodiversiteit: *"Hoe meer soorten verdwijnen, hoe sterker hele ecosystemen zullen veranderen. Er komt een punt dat een eenmaal ingestort systeem niet meer hersteld kan worden. De aantasting van onze ecosystemen is dus niet alleen een bedreiging voor de natuur, maar ook een bedreiging voor de basis van ons leven."*

Het gaat vandaag dus niet alleen over natuur en landbouw, maar ook over de manier waarop wij omgaan met de planeet en over de samenhang tussen ons maatschappelijk en economisch systeem. Het is daarom goed als er tussen de drie betrokken portefeuilles -- natuur, landbouw en water -- en de ambtelijke organisatie misschien nog nauwer samengewerkt gaat worden.

De heer Cardol is heel blij dat de Staten de stukken al in een vroeg stadium hebben kunnen bespreken, zodat er breed input op geleverd kon worden op de 80%-versies van de Voedselvisie en het Masterplan, en thans op het Waterprogramma dat nog in een vroege fase verkeert. De heer Cardol maakt de gedeputeerde hiervoor complimenten.

Wat de Voedselvisie betreft, is het duidelijk dat de voedsel- en landbouwtransitie nog deels onontgonnen terrein is. Het verschil in de mate van concreetheid tussen het Masterplan biodiversiteit en de Voedselvisie is daardoor aanzienlijk. Desondanks is de GroenLinks-fractie heel blij met onderhavig stuk, waar zij ook in de coalitiebesprekingen zo op heeft gehamerd. Het is goed om te zien dat de winst tussen de 80%-versie en de onderhavige versie aanzienlijk is. Kortom, er is geluisterd en tot het laatste moment hard gewerkt. Dat blijkt ook uit de uitgebreide beantwoording van de vele technische vragen.

Uroloog Bas Bloem waarschuwt in een onlangs verschenen artikel voor een nieuwe pandemie van neurologische aandoeningen, zoals de ziekte van Parkinson. Die pandemie wordt veroorzaakt door de opstapeling van gifstoffen in het milieu. Deze stoffen zijn voor een flink deel afkomstig uit de landbouw, deels via het voedsel, maar natuurlijk ook uit andere sectoren. Het is wederom een stevige indicatie voor de noodzaak en urgentie van de landbouwtransitie. Het is derhalve goed om te blijven beseffen dat de voedselproductie afhankelijk is van de natuur. Het is heel goed dat de provincie zich in deze Visie niet beperkt tot de landbouw. Het raakt het volledige voedselsysteem, de gehele keten van boer tot consument. Wat nu fout gaat, is niet de schuld van de boeren. Zij worden gedwongen te werken tegen te lage voedselprijzen. Dit leidt tot rationalisering van de productie, schaalvergroting en bulkproductie. GroenLinks wil naar een systeem waarin de gezondheid van mens en dier het uitgangspunt is en dieren geen productiemiddelen ten dienste van de mens zijn. De enorme veestapel is onhoudbaar voor het klimaat, de natuur en de gezondheid van mensen, alsmede voor het welzijn van dieren. Voor een toekomstbestendige landbouw moet de veestapel gehalveerd worden en moet er een einde komen aan de bio-industrie. Dat betekent een heel nieuw voedselsysteem met nieuwe verdienmodellen voor boeren.

GroenLinks wil niet terug naar het verleden. Sterker nog, de transitie is een innovatieproces om te komen tot een houdbare en gezonde voedselproductie. Het behelst precisielandbouw en misschien

ook wel de inzet van drones en robots, alsmede heel nieuwe productiemethodes. Voorts behelst het de productie en vermarkting van nieuwe kwaliteitsproducten en andere eiwitproductie, nieuwe distributiemethodes en een omwenteling in de hele sector van ondersteuning en financiering. Er is haast geboden. Men staat thans nog aan het begin. Men moet ook kijken naar andere innovatieprocessen. Hoe worden omstandigheden gecreëerd waarin nieuwe ideeën kunnen groeien? Hoe kan innovatie worden aangejaagd? Hoe geeft men ruimte aan nieuwe productiemethoden en nieuwe producten? Hoe kan men voorlopers op het schild heffen? Welke rol kan de provincie daarin spelen? Deze Visie is nog niet erg concreet op de instrumenten. Het is derhalve goed dat er een uitvoeringsplan volgt.

GroenLinks kan zich vinden in de analyse in de Voedselvisie en stemt in met de doelen. Zij draagt nog enkele suggesties aan die een plek zouden kunnen krijgen in het uitvoeringsplan.

- GroenLinks roept op om het Aanvalsplan Grutto een plek te geven in de Voedselvisie. Het aanvalsplan gaat uit van een robuust verdienmodel voor boeren door langjarige beheercontracten, kortingen op de pacht prijs, lagere waterschapslasten en hoger melkgeld. Dit is een goede stap in de transitie en de provincie heeft hier ook instrumenten voor.
- Het tweede punt is een oproep aan de gedeputeerde Zaal om samen met collega Rommel nog eens goed te kijken naar de mogelijkheden voor een Groen Grondfonds. Dit kan op veel punten een voordeel opleveren. In andere provincies zijn er al goede ervaringen mee. GroenLinks hoort graag hoe de gedeputeerde hierover denkt.
- De Visie bevat nog weinig RO-instrumenten. GroenLinks overweegt hierover in PS een motie in te dienen. De provincie is nu al aan de slag met de 2.0-versie van de Omgevingsverordening, dus nu is het moment om daarin de consequenties van de Voedselvisie te bepalen.
- GroenLinks denkt dat er grote kansen liggen in de productie van plantaardige eiwitten. Zij zou graag een of twee projecten opgenomen willen zien in de uitvoeringsagenda om plan-based food een impuls te geven. In de Verenigde Staten is al een enorme markt op dit punt ontstaan; dat is ook mogelijk in Nederland en in de provincie Noord-Holland.
- Het laatste voorstel van GroenLinks betreft de relatie tussen stad en platteland. De grote afstand tussen stad en platteland wordt duidelijk door het grote onbegrip tussen boeren en burgers. De heer Cardol heeft in PS en de commissie NLG al vaker gewezen op het nut van gebiedscoöperaties. Deze zouden niet alleen kunnen helpen bij het verkorten van de ketens, maar bijvoorbeeld ook bij de aanpak van de stikstofproblematiek. Gebiedscoöperaties waarin producenten en consumenten elkaar vinden, kunnen een grote bijdrage leveren aan een nieuwe relatie tussen de boeren en burgers. De heer Cardol heeft samen met mevrouw Kapitein (D66) een notitie opgesteld over gebiedscoöperaties. Wellicht kan daar met de commissie nog een keer apart over gesproken worden. GroenLinks bereidt ook een motie voor om hier direct mee aan de slag te gaan.

Tot zover de voorstellen die wat GroenLinks betreft in de uitvoeringsagenda een plaats zouden moeten kunnen krijgen.

Statenlid **Kostic** (PvdD) vraagt of de heer Cardol het met haar eens is dat de Voedselvisie een kaderstellend stuk is en dat dit het moment is om heldere kaders mee te geven? Wat voorts specifiek ontbreekt, en waar de heer Cardol terecht naar verwees, is de intensieve veehouderij en de noodzaak om de dieren anders te behandelen en de krimp in te zetten. Zou de heer Cardol een voorstel van de Partij voor de Dieren kunnen steunen om boeren te helpen de intensieve veehouderij, juist ook in Noord-Holland, geleidelijk af te bouwen?

De heer **Cardol** (GL) is het met Statenlid Kostic eens dat de Visie nog erg breed is en name op de uitvoering nog niet voldoende concreet is gemaakt. In die zin is er zeker verbetering mogelijk. De visie is inderdaad kaderstellend. De heer Cardol meent dat het in deze fase misschien wel goed is dat die ruimte nog redelijk breed is. Hij is er derhalve nog niet onmiddellijk van overtuigd dat het nu al op alle punten veel concreter zou moeten zijn. Hij ziet wat dat betreft uit naar de uitvoeringsagenda.

De heer Cardol heeft de intensieve veehouderij in de voorbereidingen naar de 80%-visie een aantal malen ingebracht. Hij is het uiteraard met Statenlid Kostic (PvdD) eens dat er in Nederland een enorme slag gemaakt moet worden qua inkrimping van de veestapel en afschaffing van de bio-industrie. Het zal echter lastig zijn om dat in de provincie Noord-Holland te realiseren. De heer Cardol is benieuwd naar de voorstellen van de Partij voor de Dieren en zal op basis daarvan bekijken of GroenLinks ermee kan instemmen om het op dit moment al zo concreet te maken.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) geeft aan dat de Partij van de Arbeid reeds in 2015 het Manifest Biologische Landbouw heeft opgesteld. Dit werd indertijd door gedeputeerde Talsma aangeboden aan de toenmalige staatssecretaris Economische Zaken en Landbouw, Sharon Dijksma. In de commissie NLWM van 3 december 2018 heeft de PvdA een discussienota "Gezonde voeding toegankelijk voor iedereen" besproken, waarmee de toenmalige fractiegenoten Sandra Doevendans en Rina van Rooij een voorschot namen op het belang van goede voeding voor iedereen. In 2020 is vanuit het lokale bestuur van de PvdA het visiestuk "Aan tafel met Sicco, voedselzekerheid in de 21e eeuw" verschenen.

Er is reikhalzend uitgekeken naar voorliggende Voedselvisie. Een flink aantal onderwerpen uit voornoemde stukken staat ook in voorliggende Voedselvisie. Dat is mooi. De Visie is daarmee een uitgebreide beschrijving van hetgeen allemaal gebeurt tussen de uier en een glas melk op de ontbijttafel, of tussen de volle grond en onze dinertafel. Mevrouw Jellema is het met sommige sprekers wel eens dat de letterlijke beeldvorming in het visiestuk, oftewel de iconografie, heel erg veeteeltgericht is. Wellicht kan daar nog iets aan gebeuren.

De Voedselvisie is opgeroepen in motie 93 van november 2019. Daarin stond dat belanghebbenden, dus ook burgers en inwoners, hun inbreng moesten hebben. Deze inbreng komt vooral terug in de beantwoording van de technische vragen. Voorts stond in de motie dat de Voedselvisie zou moeten aansluiten bij de visie van het Rijk. Mevrouw Jellema weet echter niet wat de rijksvisie behelst en vindt het derhalve lastig om het langs die meetlat te houden. Kan de gedeputeerde daar wellicht nog iets over zeggen?

De voorliggende Voedselvisie is uitgebreid maar tevens nogal instrumenteel en vanuit een zeer economisch standpunt beredeneerd en geschreven. De afnemer, de consument, komt nauwelijks aan bod, hetgeen jammer is. Mevrouw Jellema verwijst in dat kader naar de discussienota van december 2018 "Gezonde voeding toegankelijk voor iedereen".

Het sociale aspect in de Voedselvisie wordt gecoverd door de navolgende alinea: "*Er is in 2030 meer maatschappelijke waardering (ook financieel) voor de agrarische sector, vanuit de wisselwerking tussen boer en burger en stad en platteland en de bewustwording van de effecten van voedselproductie op de omgeving.*" De PvdA heeft echter een andere connotatie bij "sociaal", namelijk dat die goede voeding bereikbaar, vindbaar en betaalbaar zou moeten zijn voor iedereen in de provincie. Biologische of gezonde producten zijn nog altijd fors duurder dan reguliere producten. Bovendien ligt ongezonde voeding in de schappen van de winkels nog altijd veel gemakkelijker voor het grijpen dan gezonde voeding. Mevrouw Jellema zou daarover graag wat meer lezen in de Voedselvisie.

Er zijn technische vragen gesteld, ook bijvoorbeeld over hoe de voedingsconsument in de Voedselvisie tot zijn recht komt. Daarin schrijven GS dat zij het zullen beleggen bij het Rijk en bij de partners van Voedsel Verbindt. Waarom gaat de provincie daar niet zelf actiever mee aan de slag?

Tot slot heeft mevrouw Jellema drie vragen:

- Is gedeputeerde voornemens om in de Voedselvisie een nadrukkelijker plaats voor de consument in te ruimen?
- De groene organisaties vragen om meer sturing vanuit de provincie. Zijn GS voornemens deze te verschaffen?
- Komt er nog een uitgebreider uitvoeringsprogramma over de Voedselvisie?

De heer **De Wit** (VVD) prijst het college voor het feit dat het zich heeft laten inspireren door Adam Smith, een duidelijk moreel en economisch denker. De VVD gelooft dat specialisatie, zoals Smith daarvan de voorbeelden beschreef in een markteconomie, de basis is voor een krachtig en optimaal voedselsysteem. De VVD vindt dan ook dat kringlooplandbouw op een zo laag mogelijke schaal nagestreefd moet worden, zodat het economisch en ecologisch optimaal is om het niveau van het individuele bedrijf of de regio te ontstijgen. Voedsel is namelijk een internationaal product waarin Nederlandse bedrijven, zeker ook de Noord-Hollandse, en kennisinstellingen een belangwekkende rol spelen als het gaat om de kwaliteit van voedsel, bescherming tegen misoogsten en impact van de productie op de natuur.

De VVD is het college erkentelijk voor het verwerken van haar inbreng op het punt van de bedrijfsopvolging en het aantrekkelijk maken van de agrarische sector voor jong talent. Mensen maken immers nog altijd het verschil, ook in de voedselketen. De VVD ziet de brede support onder de Nederlandse bevolking voor de eerste boeren acties in 2019 als een blijk van waardering voor deze mensen. Ook dat is onderdeel van de genoemde maatschappelijke discussie zoals verwoord in de Voedselvisie.

In het kader van specialisatie is natuurinclusieve landbouw voor de VVD niet voor alle bedrijven in alle regio's de standaard, ook niet in 2030. Bovendien ontbreekt de basis voor een dergelijke standaard. Hoe staat de provincie er immers nu voor en wat is ervoor nodig om die standaard bedrijfseconomisch te realiseren? De VVD wil niet dat de provincie de rol van ondernemer gaat overnemen en gaat beoordelen welk bedrijfsmodel beter is. De ambitie van de VVD is het stimuleren van natuurinclusieve en secundaire landbouw, zo veel als mogelijk. Zo leest de VVD ook de Omgevingsvisie 2050. Kunnen GS deze interpretatie van de Omgevingsvisie bevestigen?

Het consumentengedrag vormt een rode lijn door de Voedselvisie. Het einde van de keten is immers medebepalend voor wat er daarvoor gebeurt. Daarom vraagt de VVD de gedeputeerde welk percentage van de Noord-Hollanders op dit moment duurzaam consumeert uit de korte keten. Wat is ervoor nodig om dat percentage te verhogen naar 25% in 2030, zoals de ambitie voorschrijft? Wat moet daarin de rol van de provincie zijn? Volgens de VVD bepalen mensen immers uiteindelijk zelf wat ze eten op basis van het aanbod dat in de markt te verkrijgen is en de bereidheid en mogelijkheid om daarvoor te betalen. Wat de VVD betreft moet de focus in de implementatie of de uitwerking van de Voedselvisie dan ook liggen op drie punten:

- Het stimuleren van kennisoverdracht tussen ketenpartijen;
- Het onderzoeken van nieuwe verdienmodellen en bijbehorende randvoorwaarden, met name voor de agrarische productie;
- Het investeren in concrete praktische projecten, voortkomend uit initiatieven vanuit de keten die bijdragen aan de missie die in de Voedselvisie wordt gesteld aangaande circulaire landbouw.

De VVD vindt dat de Voedselvisie vol ambitie is geschreven. Het is belangrijk die te toetsen aan de realiteit van alle ketenpartijen. Kan de gedeputeerde aangeven hoe de gesprekken met de agrarische sector zijn geweest bij de totstandkoming van deze Visie? Hoe is die input verwerkt in deze visie? Om impact te kunnen maken, mede in het licht van bovenstaande vragen over focus, wil de VVD het college oproepen om over deze Visie en de implementatie ervan in de praktijk door te praten met alle relevante sectoren, het bedrijfsleven en de kennisinstellingen, waaronder ook de grote, soms internationale spelers die de provincie Noord-Holland huisvest, zoals het bedrijf Seed Valley, de voedselverwerkende industrie en transporteurs. Kunnen GS toezeggen en aangeven op welke onderwerpen dit contact in de uitwerking zal plaatsvinden? Hoe frequent krijgen PS daarvan een voortgangsrapportage?

De heer **Koyuncu** (DENK) bedankt GS en iedereen die aan het realiseren van de Voedselvisie heeft bijgedragen, alsmede de insprekers voor hun bijdrage. Er staan heel mooie doelen in de voordracht, zoals het stimuleren van de agrarische sector en alle ketenpartijen richting een regeneratieve landbouw, een kringlandbouw en een korte keten. Het is echter een uitdaging om dit gelijktijdig te realiseren met een eerlijk verdienmodel waarmee alle partijen tevreden zijn.

In de voordracht is voorts aandacht voor verandering bij consumenten. De consument is de grootste voedselverspiller. In de Voedselvisie staat dat de band met de boer en het voedsellandschap helaas verloren is gegaan. De heer Koyuncu herkent dat in zijn omgeving te weinig mensen zijn die bijvoorbeeld hun voedselproducten direct bij de boer om de hoek kopen. Ook de mate waarin men kiest voor voedsel op basis van herkomst valt tegen. Hier moet verandering in komen. Daar hebben alle partijen een verantwoordelijkheid. De heer Koyuncu hoort graag van GS op welke manieren de verbinding tussen consument en boer weer hersteld gaat worden.

Er zijn twee tijdshorizonnen, een tot 2024 en een tot 2030. Tot 2024 lijkt het vooral te gaan om beleidsmatige oplossingen. Klopt dit? Zijn GS tevreden met sec beleidsmatige oplossingen in de huidige bestuursperiode? Echte veranderingen lijken namelijk pas daarna te komen.

Statenlid **Kostic** (PvdD) spreekt namens haar fractie dank uit aan alle insprekers, in het bijzonder de jongeren. Nog nooit heeft de stem van de jongeren zo sterk en zo luid in het hart van de provincie geklonken. Hun oproep en die van andere insprekers is duidelijk. De Partij voor de Dieren roept GS en ook PS op om hier gehoor aan te geven. Het is namelijk nu of nooit. Ook voor partijen als GroenLinks, D66 en de PvdA is het echt tijd om de daad bij het woord te voegen en het voorstel van de PvdD te steunen om de afbouw van intensieve veehouderij en van het aantal dieren als een van de doelen in de Visie op te nemen.

Begin 2020 was in het Provinciehuis een onderzoeker van Oxford University te gast met een heel duidelijke boodschap: landbouw is een sleutel voor de aanpak van biodiversiteit, stikstof, klimaat, landschap, waterkwaliteit, gezondheid en dierenwelzijn. Door meer te sturen richting plantaardig en minder dierlijke eiwitten kunnen in een keer veel problemen worden aangepakt. Hoewel een deel van de cruciale transitie in de Voedselvisie zit, zoals de plantaardige en natuurinclusieve transitie, en dierenwelzijn wel genoemd wordt, is het te versplinterd. De visie bevat te weinig kaders en is te weinig doelgericht. Er mist een onderlinge samenhang met zaken als bodemdaling, klimaataanpak en stikstofaanpak. De Voedselvisie en het Masterplan biodiversiteit verwijzen naar elkaar, maar er worden geen heldere doelen gesteld en duidelijke kaders geschetst om knelpunten in samenhang aan te pakken, terwijl de eerder aangenomen motie hier wel echt om vroeg.

Er is ook een gebrek aan integrale visie wat betreft visserij. In de Voedselvisie staat immers dat Nederland behoort tot de vijf grootste visproducenten van Europa behoort. Toch doet deze Voedselvisie helemaal niets met visserij of het welzijn van vissen. Het wordt misschien hoogstens genoemd als een manier om de kringloop te sluiten. Maar zelfs dan wordt geweigerd om kritisch te kijken of het wel de beste manier is om de kringloop te sluiten. De Partij voor de Dieren zal hier een motie op indienen. Dit is niet de manier om naar de gehele voedselketen en het dierenwelzijn te kijken.

De landbouw in 2030 natuurinclusief en circulair maken is een mooi doel uit de Omgevingsvisie van een aantal jaren terug. Op dit tempo en met de huidige gebiedsprocessen die vaak niet of nauwelijks lopen, kan het echter nog heel lang duren. Dat kan niet de bedoeling zijn. De Partij voor de Dieren zal derhalve een motie indienen voor het instellen van een transitieteam. Dit team moet de regie voeren, voor samenhang zorgen, focus houden en ervoor zorgen dat het maximale uit de provinciale inzet op de voedsel- en landbouwtransitie wordt gehaald. Het betreft een team dat de gebiedsgerichte processen aanjaagt, duidelijke kaders meegeeft, het tempo erin houdt en de boeren en ondernemers helpt bij de transitie. De provincie kan ook samenwerken met bestaande initiatieven, zoals Green Protein Alliance en ProVeg.

Een tweede punt is eigenlijk het ruimtelijke punt. "Ruimte" wordt vaak geïnterpreteerd als iets om voedsel meer ruimte te bieden. De landbouw heeft thans zo'n 60% van de grond in gebruik. 60% daarvan wordt op haar beurt weer gebruikt voor het verbouwen van veevoer. Dat kan veel efficiënter via plantaardige eiwitteelt. Statenlid Kostic zou daar graag meer reflectie op willen. Het is essentieel om hierin ook het thema dierenwelzijn mee te nemen. Vooralsnog weigeren GS hier iets over te zeggen en verwijzen zij naar het Masterplan biodiversiteit. Daarin wordt er echter heel weinig over gezegd.

Ten slotte is het belangrijk om complete doelen te stellen. De Partij voor de Dieren doet hiertoe een

aantal suggesties:

- De intensieve veehouderij is een doodlopende weg. In Noord-Holland is deze niet al te groot, zodat het makkelijker kan worden afgebouwd. De PvdD roept GS op om het er als een doel in te zetten, bijvoorbeeld tegen 2025, en de boeren daarbij te helpen. Noord-Holland kan eventueel samen met andere provincies een transitiefonds invoeren. Dat scheelt heel veel in de maatschappelijke kosten die de intensieve veehouderij met zich meebrengt (miljarden per jaar).
- Nederland heeft de hoogste emissie van broeikasgassen, methaan en stikstofdioxide per hectare landbouwgrond. Dat is meer dan vier keer het gemiddelde van de EU-27. De PvdD stelt voor om expliciet verbinding te maken met doelen als het realiseren van stikstofreductie (minimaal volgens de adviezen van de commissie-Remkes).
- Stel ook duidelijke doelen voor verduurzaming van sierteelt en grastuinbouw en voor het gebruik en uitfasen van landbouwgif. Natuurlijk kan de provincie niet overal invloed op uitoefenen, maar zij kan wel haar best doen.
- Stel ook tussendoelen voor de natuurinclusieve landbouw. Onder meer het CDA merkte terecht op dat de huidige doelen en definities te vaag zijn. Werk het verder uit en stel tussendoelen, zodat men er naartoe kan werken. Biologische landbouw zou al een mooie focus zijn. Je zou bijvoorbeeld ook het doel kunnen stellen om een bepaalde hoeveelheid hectaren aan eiwitteelt te gebruiken voor menselijke consumptie. Die 60% landbouwgrond die nu vooral gevoerd wordt voor het verbouwen van veevoer, is immers gewoon verspilling van grond en voedsel.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) wijst erop dat op pagina 4 van de Voedselvisie staat dat het Planbureau voor de Leefomgeving aangeeft dat de vraag om anders te produceren, zoals kringlooplandbouw en het eten van meer plantaardige eiwitten en natuurinclusieve landbouw, moeilijk is waar te maken door het huidige verdienmodel van de agrarische sector. Een complex aan relaties, afhankelijkheden en contracten maakt verandering taai, onzeker, duur en uitdagend. De belangrijkste vraag is natuurlijk welk doel hiermee gediend wordt. Waarom moet alles op de schop worden genomen met alle mogelijke gevolgen van dien voor de boeren, de economie en voedselzekerheid? Het antwoord op deze vraag is helaas voorspelbaar: klimaatdwinging en tekentafelnatuur. Sommige mensen beweren zelfs met droge ogen dat de veestapel invloed zou hebben op het klimaat. Niet alleen wil men bepalen hoe men kookt, maar ook wat men eet. Recentelijk is er zelfs een poging gedaan om te bepalen wat de veestapel mag eten. Deze poging is gelukkig weer teruggetrokken. Men wil de natuur geen vrijheid geven. Men wil bepalen welk plantje en welke boom waar wel of niet mag groeien. Men wil gewoon voor Onze-Lieve-Heer spelen. Alles en iedereen moet wijken voor de duurzaamheidsdrammers. De Partij voor de Vrijheid zal de dag zegenen dat er een einde komt aan deze waanzin. Het klimaatrealisme ondervindt ernstige hinder van de dagelijkse portie leugens die over de bevolking wordt uitgestort.

Het klimaat is dusdanig complex dat niemand op deze planeet er iets vanaf weet. Zo kent de heer Van Tiggelen bijvoorbeeld geen enkele toepassing van CO₂ om warmte vast te houden. Hij kent uitsluitend de toepassingen bij de fabricage van professionele koelapparatuur. Onder andere het Deense bedrijf Danfoss maakt hier gebruik van. Op het aantonen van significante invloed van de mens op het klimaat staan diverse financiële beloningen, die niemand echter claimt. Kennelijk kan niemand het aantonen.

Gesteld wordt dat de veehouderij het grootste aandeel heeft in de stikstofcrisis, die in de ogen van de PVV niet bestaat. 6,6 deeltjes per miljard deeltjes in de atmosfeer betreft ammoniak. Deze ammoniak is niet eens allemaal afkomstig van de agrarische sector. Een gedeelte komt ook gewoon aanwaaien via zee. De PVV ziet de crisis gewoonweg niet. Bovendien zijn er diverse methodes om de uitstoot aan de bron af te vangen, niet alleen uit de lucht maar ook uit de mest zelf. Recentelijk is in Delft weer een uitvinding gedaan. Hiervoor is echter heel weinig aandacht. Er is geen jacht gaande op de stikstof, maar op de boeren en hun land. De PVV ervaart dit als hinderlijk.

Volgens de Voedselvisie zou de huidige manier van voedsel produceren, distribueren, verwerken en consumeren in toenemende mate maatschappelijke discussies opleveren omdat het milieu, de bodem, het klimaat, de omgeving, de gezondheid en het verdienmodel van de agrarische ondernemer zelf onder druk zouden staan. De PVV was verbaasd om dit te lezen, omdat volgens haar nooit echt sprake is geweest van een normale maatschappelijke discussie. De maatschappij wordt op zo goed als alle vlakken overspoeld met berichtgeving dat de aarde verloren gaat en men vooral minder vlees moet eten. Het opdringen van de eigen eetgewoonten aan anderen, tot in de kantine van het Provinciehuis aan toe, is typisch iets voor de groene drammers.

Het standpunt van de PVV is als volgt. Zij ziet geen noodzaak en urgentie om het voedselsysteem op de schop te gooien, al helemaal niet op basis van uitgangspunten die met klimaat en natuur te maken hebben. Volgens de PVV zijn dit immers niet-bestaande problemen. De mens is niet bij machte om het klimaat te beïnvloeden. De stikstofcrisis is uit de lucht komen vallen door een uitspraak van de Raad van State. Deze crisis bestaat niet in de fysieke wereld.

Het is niet zo dat de PVV de gehele Voedselvisie per definitie slecht vindt. Het voorkomen van voedselverspilling is een goede zaak, evenals het waarborgen van dierenwelzijn en het bevorderen van het gebruik van regionale producten. Dit zijn allemaal prima zaken. Over het geheel genomen steunt de PVV de Voedselvisie echter niet.

Mevrouw **Kapitein** (D66) dankt GS voor de mooie Voedselvisie en de insprekers voor hun inbreng. Deze Voedselvisie ambieert in tien jaar een duurzaam voedselsysteem te realiseren. Over hoe men dan in 2030 voedsel produceert, heeft D66 een duidelijk wensbeeld:

- Ten eerste wil D66 een gevarieerd aanbod van vooral gezond voedsel voor een reële prijs met veel nieuwe plantaardige producten.
- Ten tweede wil zij een natuurinclusieve landbouw in kringlopen, zonder het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen op akkers met een gezond bodemleven, een rijke biodiversiteit en een diervriendelijke veehouderij in balans met de natuur.
- Ten derde, maar zeker niet ten laatste, wil D66 gezonde boerenbedrijven waar de boeren in balans met de natuur een prachtig beroep en een goede boterham hebben. Het perspectief voor groei komt vooral uit aanvullende, maatschappelijke en ecologische dienstverlening waardoor het verdienmodel breder en robuuster is. De boeren zijn steeds meer een diverse groep van maatschappelijke ondernemers geworden.
- Trots, begrip, samenwerking en waardering zijn de kernwoorden die voor alle partijen in de voedselketen gelden.

Hoe komt de provincie echter tot deze gewenste situatie? Het is een complexe transitie, ook omdat de boerenbedrijven en de keten zich om begrijpelijke redenen hebben ontwikkeld tot wat ze nu zijn. Voorts zijn er veel mechanismen die het in stand houden of de transitie bemoeilijken. D66 is het eens met GS dat een ketenbenadering essentieel is. Alleen samen zijn verbeteringen te realiseren. Zonder de boeren, retailers en consumenten kan er niets bereikt worden, maar dit geldt evengoed partijen als de banken en het onderwijs. Om consumenten bijvoorbeeld andere keuzes te laten maken, zijn er volgens D66 aanpassingen nodig in de huidige voedselomgeving. Denk daarbij niet alleen aan de supermarkten, maar ook aan het straatbeeld, stations, (bedrijfs)restaurants et cetera. De grote rol van export en import in de landbouw -- deze beslaat circa 70% -- maakt de transitie van de landbouw nog complexer dan alleen de voedselketen in Noord-Holland. D66 vindt het daarom heel terecht dat GS kiezen voor brede focuspunten als regeneratieve en kringlooplandbouw. Eigenlijk begint de voedselketen met een rijk leven in de bodem. Regeneratieve landbouw is een zeer terechte keuze. Het is de basis om de bodem gezonder te krijgen met alle positieve effecten van dien, in de gehele voedselketen en voor de biodiversiteit. Nederland loopt op het gebied van regeneratieve landbouw nog wat achter. Het biedt een enorme kans op verbetering.

Terecht wordt tegelijk met de Voedselvisie ook het Masterplan biodiversiteit behandeld. Zoals vaak in de commissie NLG besproken, hangen veel onderwerpen samen en bieden een integrale aanpak en regie vanuit de provincie kans op synergie en vergroting van de resultaten. De vernieuwende aanpak van de Voedselvisie in Noord-Holland is nodig om echte stappen te maken voor de complexe transitie. D66 staat volledig achter de ambitieuze doelstellingen, zoals 100% natuurinclusief grondgebonden landbouw in 2030 en 25% consumeren van duurzaam voedsel uit de korte keten. D66 heeft eerder een motie ingediend voor brede participatie op deze Voedselvisie. Het is heel goed dat het college met veel partijen uit de samenleving heeft gesproken en de 80%-versie heeft besproken met de politiek om alle zienswijzen erin mee te nemen. Dit getuigt van een open houding en heeft geleid tot veel aanpassingen. Op grote lijnen is daarmee de participatie goed ingevuld. D66 wil echter in lijn met haar wensbeeld nog verder uitpakken op het terrein van inwonersparticipatie. Samen met GroenLinks heeft zij derhalve een motie in voorbereiding over gebiedscoöperaties, juist om lokaal met de inwoners nieuwe oplossingen te realiseren. "Nieuw" in de zin van "goed voor de consument, goed voor de boeren en goed voor de natuur" en nog verder in lijn met de Voedselvisie. D66 vraagt GS om te onderzoeken of en hoe hiervoor een of twee pilots kunnen worden ingericht.

D66 heeft nog enkele vragen aan GS:

- De in het coalitieakkoord genoemde Transitie Academie komt in de Voedselvisie vooralsnog niet terug. Komt deze in de volgende fase?
- In de Voedselvisie wordt het belang van groen onderwijs onderschreven. Zijn vijf projecten, zoals genoemd op pagina 20, wel voldoende om de aansluiting van het groen onderwijs op de verduurzaamde agrarische sector te realiseren? Of gebeurt er nog meer?

D66 kijkt uit naar de uitvoering van de Voedselvisie in samenhang met de andere opgaven die er zijn in Noord-Holland, met nog verder aangescherpte doelen en beleidsindicatoren. Het eerste resultaat is er al, namelijk het nieuwe platform Boer & Business in Balans. Dit is een hele mooie start en een aanrader voor iedereen om te bekijken en kennis op te doen.

De heer **Klein** (CU) bedankt GS voor de langverwachte Voedselvisie waarin de provincie probeert de

toekomst van de agrarische sector en de natuur te schetsen. De ChristenUnie dankt GS voor de brede en integrale visie waarin heel veel partijen betrokken zijn geweest. Voorts dankt zij alle betrokkenen en de sprekers voor hun bijdrage. De ChristenUnie kan zich goed vinden in de richting. Het streven is een duurzaam voedselsysteem dat goed is voor de natuur, het klimaat en de ondernemer, en dat meer aandacht heeft voor bijvoorbeeld korte ketens. De CU is ook heel blij met de aandacht voor het verdienmodel van de boer en in het bijzonder de true pricing. Een eerlijke prijs voor een eerlijk product was een van de kernpunten in het verkiezingsprogramma van de ChristenUnie. Het kan een belangrijk deel van de oplossing zijn.

De CU worstelt echter wel met de vraag wat de provincie nu concreet gaat doen met de Voedselvisie. De tekst staat namelijk vol met formuleringen als "we streven naar" en "we willen bijdragen aan". Het zijn veel mooie intenties zonder dat deze concreet worden. Het ontbreken van concrete acties en doelen maakt het stuk nogal "hoog over". Feitelijk staat er niets in het document waarmee men het oneens kan zijn, maar de vraag is wel of het stuk daadwerkelijk verschil gaat maken. De heer Klein zou willen dat er meer concrete doelen in staan over hoe de provincie die landbouw en natuur wil laten samengaan, zoals "bodem en biodiversiteit gaan niet langer achteruit", "ecosysteemdiensten zijn rendabel", "uitstoot is gehalveerd". De heer Klein snapt dat het een visie betreft en dat de uitvoering nog volgt. Hoe gaat de gedeputeerde echter keuzes maken en op welke activiteiten gaat de provincie inzetten?

De **voorzitter** dankt de Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn en schorst de vergadering voor enkele minuten.

Schorsing van 15.58 uur tot 16.07 uur

De **voorzitter** heropent de vergadering en geeft het woord aan de gedeputeerde Zaal voor haar beantwoording in eerste termijn.

Beantwoording door gedeputeerde **Zaal** (D66):

Gedeputeerde Zaal is verheugd te horen dat bij een zeer groot aantal Statenleden de urgentie en noodzakelijkheid van de transitie van het voedselsysteem worden erkend. Ook de sprekers van vandaag, onder wie de jongeren, erkennen de noodzaak. GS waarderen dit enorm. Ook in het voortraject is natuurlijk veel input geleverd op de Voedselvisie. Gedeputeerde Zaal dankt de Statenleden voor hun input op de 80%-versie. GS hebben veel van de input kunnen verwerken.

De Statenleden hebben heel diverse opmerkingen gemaakt en heel veel vragen gesteld. Gedeputeerde heeft getracht deze te bundelen. Zij vangt aan met de doelen. Een van de gestelde doelen is om in 2030 volledig over te gaan naar natuurinclusieve grondgebonden landbouw. Dit komt neer op een verscherping van de definitie. Het Louis Bolk Instituut heeft samen met de WUR verschillende niveaus aangemerkt. GS streven ten minste naar niveau II van natuurinclusieve landbouw. Dat betekent optimalisering van het aantal kringlopen op het bedrijf en bijvoorbeeld meer ruimte voor het natuurlijk gedrag van dieren. De VVD vroeg of dat wel realistisch is en hoe het college dit gaat doen.

Gedeputeerde antwoordt dat de provincie natuurlijk niet op de stoel van de ondernemer gaat zitten. De komende vier jaren van de transitie willen GS vooral met de sector en de gehele keten gaan kijken naar de nieuwe verdienmodellen voor de agrariërs om in 2030 daadwerkelijk over te

gaan op natuurinclusieve landbouw.

Voorts is door de VVD een vraag gesteld over de korte ketens. Hoeveel procent wordt er nu al uit de korte ketens geconsumeerd?

Gedeputeerde geeft aan dat dat het huidige percentage 19% bedraagt. De provincie heeft ten doel om naar 25% te gaan. Dit is naar het idee van de provincie een realistische doelstelling.

De heer **De Wit** (VVD) heeft een vraag over de transitie naar natuurinclusieve landbouw in 2030. Hij leest de Omgevingsvisie als zijnde een ambitie. Hoe verhoudt zich dat tot het woord "standaard" dat ook in de Voedselvisie terugkomt?

Gedeputeerde **Zaal** antwoordt dat de ambitie is om in 2030 100% natuurinclusieve landbouw als standaard te hebben. Er zit dus geen enkele ruis tussen de Omgevingsvisie en de Voedselvisie.

De doelen in de Voedselvisie worden door nagenoeg alle Statenleden erkend. Wat is dan de rol van de provincie?

GS hebben ervoor gekozen om naar de hele keten te kijken, maar de impact van de provincie per schakel van de keten is natuurlijk verschillend. Zij zal derhalve heel veel verschillende rollen aannemen. De provincie agendeert thema's binnen het Rijk en in Europa, zoals de vergroening van het GLB, de regelgeving voor gewasbescherming en de true pricing. Laatstgenoemde ambitie kan niet in Noord-Holland alleen geregeld worden. De provincie zal daarin gezamenlijk met het Rijk optreden en benadrukken dat het een heel belangrijk thema is.

Concreet helpen GS de Noord-Hollandse ondernemers met het verduurzamen van hun productieproces en zullen zij partijen bij elkaar brengen, bijvoorbeeld in het netwerk Voedsel Verbindt, en ook kennisinstellingen betrekken.

De heer Smaling (SP) vroeg wat de wortels en de stokken van de provincie zijn. De gereedschapskist van de provincie is vooral gevuld met wortels en wat minder met stokken. Noord-Holland heeft natuurlijk het pachtbeleid en het ruimtelijk beleid die zij kan inzetten. Er werd reeds genoemd dat de Voedselvisie moet worden vertaald in de Omgevingsverordening 2.0. Gedeputeerde is het daar volledig mee eens. Zij gelooft over het algemeen wat meer in wortels dan in stokken. Teneinde zo'n grote transitie van de landbouwsector en de gehele voedselketen voor elkaar te krijgen, moet men de partijen op basis van vrijwilligheid kunnen stimuleren om daarin mee te gaan. Gedeputeerde meent dat de provincie met deze Voedselvisie over voldoende middelen en mogelijkheden beschikt.

Sommige partijen merkten op dat er ook iets gedaan moet worden aan de gewasbescherming in de sierteeltsector. De Voedselvisie gaat echter alleen over voedsel. Het is natuurlijk niet het enige wat de provincie doet op het gebied van landbouwbeleid. De rest zal terugkomen in de economische agenda. De bollen- en sierteelt komt uiteraard ook terug bij de Greenports.

Gedeputeerde komt op de vragen over het proces en op de relatie tot andere documenten. In de Voedselvisie worden de gezamenlijke ambities vastgesteld. Vervolgens wordt bekeken waar de provincie concreet op gaat inzetten en hoe die ambities kunnen worden uitgewerkt in het concrete uitvoeringsprogramma. De Statenleden kunnen zullen dit later dit jaar ontvangen. GS gaan hierover in gesprek met de stakeholders. Met de LTO's (land- en tuinbouworganisaties) en

TBO's (terreinbeherende organisaties) zijn regelmatig overleggen. Daarin zal de Voedselvisie verder worden vertaald in concrete maatregelen.

Voorts zijn er allerlei andere gerelateerde visies, zoals het Masterplan biodiversiteit en het Actieprogramma Klimaat, waarin de landbouw ook een belangrijke paragraaf beslaat. In de uitvoering, vooral in het gebiedsgerichte proces, zullen GS de onderwerpen integraal benaderen, zodat de maatregelen die de provincie in de Voedselvisie neemt ook een positieve werking hebben op de biodiversiteit, op het klimaat en op de bodem en de kwaliteit van het water.

De VVD vroeg met wie GS allemaal gaan spreken. Gedeputeerde heeft sowieso eens per kwartaal overleg met de landbouwsector en met de TBO's. Er zijn nog plannen om een tafel te organiseren met bijvoorbeeld de supermarkten. Voorts worden de grote spelers op het gebied van snijden en verpakken van groenten benaderd. Ook hebben er al gesprekken plaatsgevonden met dierenwelzijnsorganisaties, omdat dierenwelzijn een heel belangrijk thema in de Voedselvisie is.

Terecht is veel aandacht gevraagd voor de eiwittransitie. Het produceren en consumeren van plantaardige eiwitten levert winst op voor het milieu, de bodem en het water. Ook ruimtelijk gezien neemt plantaardige productie vaak minder ruimte in beslag dan de productie van dierlijke eiwitten. Om die reden nemen GS het mee in de Voedselvisie. Zij kiezen echter wel voor een ketenbenadering.

Een onderwerp dat hieraan gelieerd is, is de intensieve veehouderij en het verminderen van het aantal dieren. Gedeputeerde Zaal onderschrijft dat het houden van minder dieren beter is voor klimaat, milieu en bodem. Door het stimuleren van regeneratieve landbouw en het aanjagen van het produceren van plantaardige producten zal het aantal dieren in Noord-Holland verminderen. Het opnemen van een concreet aantal dieren lijkt gedeputeerde niet wenselijk. Het aantal intensieve veehouderijen in Noord-Holland is zeer gering, zeker in vergelijking met andere provincies. 95% van de Noord-Hollandse dieren staat buiten. Alle maatregelen die de provincie neemt, zullen natuurlijk effect hebben, ook op het gebied van dierenwelzijn.

Dierenwelzijn is voor de provincie Noord-Holland een heel belangrijk thema. De wens is dat een duurzaam voedselsysteem hier positief aan bijdraagt. Als het aankomt op de omstandigheden waaronder dieren worden gehouden, heeft de provincie echter weinig knoppen om aan te draaien. Deze bevoegdheid is vooral voorbehouden aan het Rijk. De provincie kan het aldaar wel agenderen. Maar ook hiervoor geldt dat de maatregelen die GS nemen automatisch positief zullen bijdragen aan het dierenwelzijn, omdat bijvoorbeeld natuurintensieve landbouw veel meer gericht is op de bevordering van het natuurlijk gedrag van dieren.

D66 vroeg naar de Transitie Academie die in het coalitieakkoord wordt genoemd. De aansluiting van het groene onderwijs op de transitie van het voedselsysteem is een zeer belangrijk onderdeel van de Voedselvisie. De Transitie Academie zal een hele belangrijke rol spelen in de uitvoering. Die zal derhalve terugkomen in de uitvoeringsagenda.

Gedeputeerde meent dat het Aanvalsplan Grutto meer past bij het Masterplan biodiversiteit. De provincie heeft haar eigen Actieplan weidevogels dat daar grotendeels op aansluit. Zij kijkt natuurlijk wel naar de suggesties die daarin staan, bijvoorbeeld op het gebied van

verdienmodellen. Gedeputeerde Zaal kan zich voorstellen dat de provincie zich wat dat betreft laat inspireren en dat het ook nader wordt bekeken.

GroenLinks heeft een voorstel gedaan voor een Groen Grondfonds. Zeer recentelijk is hiernaar een verkenning uitgevoerd. GS gaan nu kijken of het in Noord-Holland kan worden geïmplementeerd. Dit wordt vervolgd.

Het laatste punt betreft het voorstel van GroenLinks en D66 voor de gebiedscoöperaties. Gedeputeerde Zaal vindt het een interessante gedachte, aangezien de gebiedscoöperatie een mooi instrument zou kunnen zijn om het platteland en de consument, de inwoner van Noord-Holland, wat meer met elkaar te verbinden. Gedeputeerde Zaal wacht het voorstel van GL en D66 met interesse af, maar denkt zeker dat het past binnen de Voedselvisie.

Statenlid **Kostic** (PvdD) refereert aan de opmerking van gedeputeerde Zaal dat de Voedselvisie echt over voedsel gaat. Statenlid Kostic wijst op het belang van een integrale aanpak. Landbouw en voedsel kunnen eigenlijk niet los van elkaar worden gekoppeld. Waarom wordt de visserij volledig uitgesloten, terwijl Nederland een van de grootste visproducenten van Europa is? Het gaat in dezen om het dierenwelzijn en de impact op het milieu. Is de gedeputeerde bereid dat te herzien?

Het is helder dat gedeputeerde Zaal aangeeft dat de provincie naar minder dieren wil, maar dat zij daar geen getal op wil plakken. Het voorstel van de PvdD is echter vooral om in de Voedselvisie aan te geven dat de provincie de intensieve veehouderij wil afbouwen. Deze mag momenteel dan wel gering zijn, maar nog steeds worden kippen, geiten en varkens grotendeels binnengehouden. Het is een manier om de dieren te helpen. Is gedeputeerde bereid om het doel, het geleidelijk uitfaseren van de intensieve veehouderij, in ieder geval op te nemen in de Voedselvisie en het eventueel mee te nemen richting de Omgevingsverordening?

Gedeputeerde **Zaal** meent dat dit impliciet al in de Voedselvisie staat. Het inzetten op regeneratieve landbouw en de eiwittransitie leidt automatisch tot minder dieren. Gedeputeerde meent derhalve dat het niet veel concreter hoeft te worden gemaakt. Zij is echter bereid om er nog eens naar te kijken.

Gedeputeerde geeft aan dat de visserij niet is uitgesloten van de Voedselvisie, aangezien die uiteraard ook tot het voedselsysteem behoort. De verduurzaming van de visserij komt tevens terug in de IJsselmeervisserij en in de actualisatie van de economische agenda. Indien de PvdD nog suggesties heeft voor aanscherping hoort het college dat graag in PS.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) hoort de gedeputeerde zeggen dat nu eerst de Voedselvisie voorligt en dat vervolgens de gesprekken met allerlei partijen zullen plaatsvinden over de uitvoeringsagenda. Moet dat niet gewoon in één keer gebeuren?

Gedeputeerde **Zaal** antwoordt dat het college heel hard aan de slag gaat met de uitvoeringsagenda. Het gesprek met de verschillende stakeholders is wat de gedeputeerde betreft een continu proces. Elke drie maanden zit zij om tafel met bijvoorbeeld de LTO en TBO's. De

Voedselvisie alsmede straks de uitvoering staan alsdan op de agenda. Gedeputeerde probeert gedurende de hele uitvoering van de Voedselvisie de binding met de stakeholders te behouden. De transitie moet in gezamenlijkheid plaatsvinden.

De heer **De Wit** (VVD) sluit zich aan bij de warme woorden van de gedeputeerde over het vervolgproces en de betrokkenheid van de stakeholders. Hoe wordt tot nu toe vanuit de sector gereageerd op de Voedselvisie en op de rol van de provincie daarin? Wat vindt men van bijvoorbeeld het streven naar natuurinclusief grondgebonden landbouw in 2030 en de nieuwe verdienmodellen.

Gedeputeerde **Zaal** antwoordt dat daar redelijk positief op gereageerd is vanuit de sector. Het wordt als realistisch beschouwd. Juist die ketenbenadering en het feit dat de provincie helpt om de positie van de agrariërs in de gehele keten te verbeteren, worden op prijs gesteld. Ook wordt het bijzonder gewaardeerd dat andere schakels van de keten werden betrokken. Op advies van de heer De Wit ten aanzien van de 80%-visie heeft gedeputeerde contact opgenomen met de kredietverschaffers, hetgeen positief gewaardeerd wordt. De Voedselvisie en straks ook de uitvoering worden hier beter van.

De heer **Smaling** (SP) bedankt gedeputeerde voor de beantwoording. In zijn betoog wees hij op het thema gezondheid als hoekpunt van de gehele notitie. Het ruimtelijke aspect kan misschien ook onder ecologie of deels onder sociaal, maar de gezondheid ziet hij nog niet terug. De vraag is echter hoe groot de broek is die de provincie wil aantrekken. Als je gezondheid, voedselveiligheid en voedingswaarden erin meeneemt, ga je min of meer ook bepalen dat er in Amsterdam minder fastfoodtenten zouden moeten zijn. Dan zul je je ook moeten bekommeren om kinderen in bepaalde wijken van steden die met honger naar bed gaan of die niet goed ontbijten, alsmede om de kosten die daarmee gepaard gaan. Laat gedeputeerde het thema gezondheid buiten beschouwing omdat het daardoor te complex wordt? Of zou het er eigenlijk toch in moeten, zoals huisarts Bouwmans suggereerde?

Gedeputeerde **Zaal** meent dat de heer Smaling de door hem gestelde vraag ook gelijk zelf beantwoord heeft. Zij deelt zijn mening dat gezondheid een heel belangrijk element is en dat alle maatregelen die de provincie neemt niet alleen een positief effect moeten hebben op het klimaat en biodiversiteit, maar ook op de gezondheid. Een aantal Statenleden heeft verzocht om een focus op datgene waarop de provincie invloed kan uitoefenen. Gezondheid ligt dan niet het meest voor de hand. De provincie richt zich hoofdzakelijk op het economische, ecologische en ruimtelijke beleid. Daarnaast neemt zij echter deel aan netwerken waarin de gezondheidspartijen ook vertegenwoordigd zijn, zoals Voedsel Verbindt. Daarnaast zijn er ook weleens gesprekken met bijvoorbeeld de GGD. Gezondheid heeft dus wel degelijk de aandacht. Gedeputeerde vindt het echter lastig om vanuit de provinciale overheid heel concrete ambities en doelen te formuleren op het gebied van gezondheid.

De **voorzitter** bedankt gedeputeerde Zaal voor haar beantwoording in eerste termijn en geeft de Statenleden de gelegenheid voor een korte tweede termijn.

Tweede termijn

Statenlid **Kostic** (PvdD) dankt de gedeputeerde voor het feit dat zij bereid is om te kijken naar een aantal gedetailleerdere voorstellen die de Partij voor de Dieren zal inbrengen. Statenlid Kostic heeft nog twee verduidelijkende vragen:

- Gedeputeerde blijft spreken over regeneratieve landbouw, maar in de Voedselvisie wordt enkel gesproken over grondgebonden landbouw en niet over de intensieve veehouderij. Er wordt dus niets gezegd over dat enorme dierenleed. Is gedeputeerde het met de PvdD eens dat het afbouwen van intensieve veehouderij wenselijk en urgent is?
- Is gedeputeerde ook bereid om te kijken naar de mogelijkheid om een serieus transitieteam op poten te zetten, zodat de provincie een en ander beter integraal kan bekijken en ondernemers in de keten kan helpen met de voorgestelde "wortels"?

Mevrouw **Jellema** (PvdA) luistert met enige verbazing naar de woorden van gedeputeerde Zaal, die zich afvraagt of het thema gezondheid wel bij de provincie hoort. Mevrouw Jellema meent van wel. Het coalitieakkoord staat er bol van. Zij hoopt derhalve dat de gedeputeerde toch tot een ander inzicht komt. Anders overweegt de PvdA een motie op dit punt.

De heer **De Wit** (VVD) ziet volstrekt geen noodzaak om voor de provincie een concreet aantal dieren in de Voedselvisie op te nemen. Dat zou zijns inziens een volstrekt irrelevante KPI zijn om die landbouw een stap verder te helpen. Kan gedeputeerde daarop reageren?

Beantwoording door gedeputeerde **Zaal**:

In antwoord op de heer De Wit merkt gedeputeerde Zaal op dat zij inderdaad niet de noodzaak voelt om een KPI wat betreft het aantal dieren op te nemen in de Voedselvisie. Dat zou provinciaal ook vrijwel onmogelijk zijn. De maatregelen die de provincie neemt, zijn vooral stimulerend van aard ("wortels") en op basis van vrijwilligheid. Uiteindelijk leiden deze er wel toe dat als in 2030 de ambitie waargemaakt wordt, het aantal dieren ook zal verminderen omdat er meer plantaardig geconsumeerd wordt of omdat er meer gekozen is voor regeneratieve landbouw. In de ideaalwereld die met de Voedselvisie wordt geschetst, zal het impliciet leiden tot een afname van de intensieve veehouderij.

Statenlid Kostic zegt terecht dat gedeputeerde Zaal het vooral heeft over grondgebonden landbouw en niet over de intensieve veehouderij (varkenshouderijen en pluimveehouderijen). Dat aandeel in Noord-Holland is nu immers zeer gering. Het zal echter zeker aandacht hebben in de Voedselvisie.

Gedeputeerde heeft nog geen volledige voorstelling bij de suggestie van Statenlid Kostic voor een transitieteam. Zoals zij het presenteerde, leek het onderdeel van het gebiedsgerichte proces. Gedeputeerde is bereid om daarnaar te kijken. Wat de Transitie Academie betreft, moet goed gekeken worden naar wat zowel de PvdD als de GS voor ogen hebben en hoe dat op elkaar past. De idee om mensen te helpen en te verbinden in een bepaald gebied spreekt gedeputeerde echter ontzettend aan en is in lijn met wat GS in gedachten hebben voor de gebiedsgerichte processen. Als de PvdD het wat meer heeft uitgewerkt, kan hierover verder worden gesproken.

In antwoord op de vraag van mevrouw Jellema (PvdA) merkt gedeputeerde op dat zij uiteraard het

coalitieplan kent. Zij verwacht echter dat mevrouw Jellema het met haar eens zal zijn dat de provincie meer knoppen heeft om aan te draaien als het aankomt op milieunormen dan wanneer het de gezondheid betreft. De provincie zal echter stimuleren dat het gesprek hierover in de verschillende gemeenten plaatsvindt, opdat die wél aan de juiste knop kunnen draaien.

Mevrouw **Jellema** (PvdA) vindt het niet helemaal meer van deze tijd om op die manier naar gezondheid te kijken en te zeggen dat men niet over de juiste knoppen beschikt. Als er iemand iets kan betekenen, dan zijn het de provinciale overheid en de lokale overheden. Mevrouw Jellema gaat nog eens goed nadenken of er toch nog iets aan gesleuteld kan worden. Ten aanzien van deze Visie kunnen de Statenleden namelijk wél een beetje aan de knoppen draaien.

Statenlid **Kostic** (PvdD) merkt op dat de Partij voor de Dieren graag meedoet met de Partij van de Arbeid.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) heeft een interruptie naar aanleiding van de woorden van de gedeputeerde over de ambitie om in 2030 natuurinclusieve landbouw te realiseren. Blijft dit vrijwillig? Blijft het wel echt een ambitie? Mevrouw Koning-Hoeve neemt aan dat het niet als wet of plicht kan worden opgelegd. Hierover ontvangt zij graag nog enige helderheid.

Gedeputeerde **Zaal** heeft op dit moment geen stok in de koffer om iedereen te verplichten om natuurinclusief te boeren. GS richten zich derhalve in eerste instantie op het stimuleren ervan. Gedeputeerde Zaal is ervan overtuigd dat zij de sector daar uiteindelijk in meekrijgt. Het college zal vervolgens evalueren of er nadere maatregelen nodig zijn. Vooral nog is het echter op basis van vrijwilligheid.

De **voorzitter** bedankt gedeputeerde voor haar beantwoording in tweede termijn en rondt het agendapunt af. De Voedselvisie zal als bespreekstuk naar PS worden doorgeleid.

4.b Biodiversiteit: Vaststelling Masterplan biodiversiteit

De **voorzitter** geeft het woord aan de Statenleden voor hun inbreng in eerste termijn

Eerste termijn

De heer **Zoon** (PvdD) geeft aan dat biodiversiteit altijd goed gedijt op wilde plaatsen, daar waar natuurlijke processen kunnen plaatsvinden, zonder sturing en invloed van de mens, en een dynamisch samenspel heerst. Dat zou het resultaat moeten zijn dat voortvloeit uit het Masterplan biodiversiteit. Wat de Partij voor de Dieren betreft is dat echter niet het geval en kan het Masterplan op heel veel punten verbeterd worden. Wat de heer Zoon betreft zou het niet eens besproken hoeven worden in de PS-vergadering. Hij verwacht echter geen meerderheid te behalen voor zijn voorstel. Het Masterplan bevat hoofdzakelijk staand beleid. Het ontbreekt aan een eindvisie en aan tussendoelen die sturing en richting geven. Die zou je wel mogen verwachten in een Masterplan.

De inhoud is evenmin voldoende. Er staat in dat de grootste uitdagingen wellicht te vinden zijn in het

landelijk gebied, maar daar is ook de grootste winst te behalen. Het Masterplan werkt dat niet verder uit. Het is evenmin integraal. Indien het Masterplan wordt doorgeleid naar PS, dan zal de Partij voor de Dieren in ieder geval komen met een amendement en een aantal moties. In dat amendement wil de PvdD voorstellen om het geld dat de provincie reserveert voor de bescherming van kwetsbare soorten en bestrijding van invasieve soorten, oftewel €400.000, over te hevelen naar de versterking van biodiversiteit in landelijk gebied en agrarisch gebied, te weten €300.000. De heer Zoon meent dat sprake is van een rare verhouding. Op thema's waarop de provincie juist geld zou moeten inzetten, zet zij minder geld in.

De PvdD zou graag een update van onderhavig Masterplan zien, het liefst na komende zomer, waarin de doelstellingen en de tijdlijn verder worden uitgewerkt en een samenhang met de Voedselvisie wordt geschetst.

Als men de natuur wil verbeteren, zal men de stikstofproblematiek moeten aanpakken. De gebiedsgerichte processen en planning zouden duidelijkheid moeten bieden, ook wat betreft de inzet van de provincie daarin. Dat gebeurt eigenlijk nog te weinig. Het ontbreekt voorts aan duidelijkheid over hoe het verder in samenhang wordt uitgewerkt.

Wil de provincie biodiversiteit en natuur samen laten gaan, dan zal de provincie specifieke sturing moeten geven op de vraag waar zij welke soorten zou willen hebben en niet gaan sturen op het uiteindelijke doel.

Mevrouw **De Groot** (SP) geeft aan dat er bij de behandeling van de Voedselvisie gesproken is over de samenhang tussen de plannen, maar in dezen vindt de SP de samenhang nog onvoldoende duidelijk. Voordat er een goede relatie tussen biodiversiteit en recreatie wordt gestimuleerd, worden eerst nog een aantal biodiversiteitsbedreigende activiteiten in recreatie- en natuurgebieden geritseld. Zo worden melkveehouders veel te weinig beperkt in het houden van te veel koeien en de bijbehorende mest en is er nog steeds geen verbod op het uitrijden en injecteren van drijfmest, die slecht is voor het bodemleven. De industrie wordt onvoldoende aan banden gelegd wat betreft de uitstoot in water en lucht van allerlei kwalijke stoffen als ammoniak en stikstof, bijvoorbeeld door Olam. De handhaving door de omgevingsdiensten is nog altijd niet optimaal. Vaak worden door de omgevingsdiensten onvergunde handelingen door de vingers gezien of goedgepraat. Mevrouw De Groot heeft sterk het idee dat economie nog steeds op nummer één staat (en niet de natuur).

De SP meent dat er nu meters gemaakt moeten worden, want de afbraak van de biodiversiteit is nog steeds gaande. Dit is mogelijk door bij de besluiten die GS en PS op alle beleidsterreinen nemen, vooraf een toets te doen op de effecten voor de biodiversiteit. Rond de Natura 2000-gebieden moeten er bufferzones komen waar uitsluitend biologisch en natuurinclusief boeren mogelijk is. Er moeten doelstellingen worden geformuleerd voor het herstel van de biodiversiteit. Hoeveel meer biodiversiteit wil de provincie en wanneer wil zij dat bereiken? De SP heeft hiervoor een amendement in voorbereiding.

Mevrouw De Groot wijst op een vreemde post in de begroting op pagina 34 van het Masterplan. In totaal wordt 2,3 miljoen begroot voor het versterken van de biodiversiteit in de bebouwde omgeving, inclusief infranatuur. Zijn dat niet zaken die betaald moeten worden door de gemeenten, inclusief de projectontwikkelaars van de bebouwde omgeving, en uit de diverse infrastructuurprojecten? Geldt

hiervoor niet "de vervuiler betaalt"? Ook daarvoor heeft de SP een amendement in voorbereiding. Mevrouw De Groot kan zich erin vinden dat GS het versterken van de biodiversiteit in de bebouwde omgeving willen stimuleren, maar niet als zij daartoe geld uitgeven aan infranatuur en aan gemeenten.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) merkt op dat dier- en plantsoorten komen en gaan. Dat gaat al miljarden jaren zo. Op pagina 33 van het Masterplan staat dat bij werkzaamheden zoals isolatie, sloop of juist nieuwbouw de omgeving van beschermde soorten in het geding kan komen. Het college wil samen met de gemeenten en omgevingsdiensten inzetten op het informeren van inwoners, bouwers en andere partijen die hiermee bezig zijn, zodat ook in de stad de biodiversiteit wordt versterkt. Welke effecten gaat dit hebben op de steeds groter wordende woningnood in de provincie Noord-Holland?

De opvang van CO₂ wordt gezien als een manier om biodiversiteit te verbeteren. Dat betreft echter een getalsmatige dwaasheid. De hoeveelheid die de mens produceert ten opzichte van het totale geheel en de massa van atmosfeer is net als een muizenscheet in een orkaan. De natuur wordt alleen maar blij van meer CO₂. CO₂-daling zou juist een probleem zijn, want dat zou een dode planeet tot gevolg hebben.

De PVV is niet tegen het gehele plan. Ook zij deelt de zorgen over de negatieve gevolgen van invasieve exoten en wil dat waar mogelijk bescherming wordt geboden. Het geheel overziend kan het Masterplan echter niet de goedkeuring van de PVV wegdragen.

Mevrouw **Strens** (D66) geeft aan dat de D66-fractie blij is dat het belang van biodiversiteit zo nadrukkelijk uit het Masterplan spreekt. De noodzaak om hier met verschillende projecten en verschillende partners aan te werken, blijkt duidelijk uit het stuk. D66 onderschrijft ook de ambitie om te zorgen voor het behoud en waar mogelijk het herstel van biodiversiteit.

Mevrouw Strens gaat nader in op de navolgende drie punten uit het Masterplan, te weten kennis, monitoring en de uitvoering.

- Kennis: D66 is blij te lezen dat kennis als een belangrijk onderdeel wordt gezien van het Masterplan, onder andere via de Kennisagenda en de genoemde denktank. Wat betreft de Kennisagenda wil D66 meegeven om niet alleen in te zetten op het genereren van nieuwe kennis, maar om ook te kijken hoe bestaande kennis, die in grote mate aanwezig is, bij de juiste mensen terecht komt. Kan gedeputeerde deze suggestie wellicht meenemen? De denktank biodiversiteit klinkt goed, maar uit het stuk kan nog niet helemaal worden opgemaakt hoe deze zal functioneren. Gaat zij bijvoorbeeld gevraagd en ongevraagd advies geven? Wat D66 betreft, zijn de living labs bij uitstek een goede manier om theoretische kennis in de praktijk te toetsen. Ga daar vooral mee aan de slag en kijk waar de living labs van de grond kunnen komen.
- Monitoring: D66 is blij dat hier stevig op wordt ingezet. Deze gegevens en data zijn nodig om beter te kunnen sturen op het doel. Het feit dat GS bezig zijn met een groene datastrategie om te kijken hoe zij met technologische mogelijkheden data kunnen vergaren, vindt D66 positief. In het Masterplan staat heel algemeen gesteld dat het gaat om het versterken en het behouden van de biodiversiteit. Is er echter ook over nagedacht om deze ambitie verder te kwantificeren? Of is iedere toename op voorhand al winst?

- Uitvoering: het is al vaker genoemd vandaag dat een en ander in samenhang en in de gebiedsgerichte aanpak moet gebeuren. D66 heeft vaker aangegeven dat in de gebiedsgerichte aanpak dan wel helder moet zijn welke kaders er van tevoren worden meegegeven. Welke concrete en afrekenbare doelen worden aan de stakeholders meegegeven? D66 zou het zonde vinden als achteraf blijkt dat er veel met elkaar gesproken is, maar dat er weinig concreet resultaat is geboekt. Hoe kijken GS hiernaar?

Het Masterplan is veelomvattend. Hoe worden de Staten op de hoogte gesteld van de algemene voortgang en de integraliteit van het stuk? D66 zou er behoefte aan hebben om een en ander bijvoorbeeld jaarlijks in een uitgebreide voortgangsrapportage terug te zien en niet alleen op losse onderdelen geïnformeerd te worden met enkel een brief. Dan mist immers de samenhang. Hoe hebben GS dit voor ogen?

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) constateert dat de diverse opmerkingen die het CDA heeft gemaakt bij de bespreking van de 80%-versie zijn meegenomen in de nieuwe versie. Het versterken van de biodiversiteit is een goed streven. Via allerlei natuurprojecten en vanuit de agrarische sector gebeurt gelukkig al veel. De provincie zou derhalve juist moeten inzetten op het versterken van biodiversiteit op plekken waar dit nu nog niet wordt gestimuleerd vanuit andere beleidsprogramma's, overheden of instellingen. Volgens het Masterplan wil de provincie werken aan het versterken van de biodiversiteit op vijf thema's:

1. Versterken biodiversiteit in natuurgebieden
2. Versterken biodiversiteit in landelijk en agrarisch gebied
3. Versterken biodiversiteit in bebouwd gebied en infranatuur
4. Versterken biodiversiteit in en rond water
5. Versterken biodiversiteit door soortenbescherming en het bestrijden van invasieve exoten.

De nadruk ligt op de inzet op de twee eerste thema's. Willen GS nog eens bekijken of alle vijf de thema's in het Masterplan evenveel aandacht kunnen krijgen?

1. Versterken biodiversiteit in natuurgebieden is een zeer logisch en goed uitgangspunt. Het is echter lastiger om te stellen dat ook aan de randen van de natuurgebieden maatregelen moeten worden genomen. Daarbij moet de provincie zich realiseren dat de gronden buiten de rand van het natuurgebied een andere bestemming en vaak andere eigenaar hebben. Deze kunnen dus niet zomaar aan allerlei extra richtlijnen worden onderworpen. De grens is niet voor niets de grens. Het CDA vraagt op dit punt om een nuancering. Zorgpunt is ook dat de provincie te gemakkelijk praat over het vaststellen van hogere ambities voor bepaalde natuurtypes. Dit heeft vrijwel altijd impact op de omgeving. Weegt dit mee? Er wordt ook te makkelijk gesproken over de overgang van zoet water naar brak water. Het behoud van zoetwater blijft enorm belangrijk voor Nederland. Alles moet in samenspraak met de grondeigenaren gebeuren, maar die worden niet of nauwelijks genoemd in de plannen. Het CDA verzoekt op dat punt ook een aanpassing van de tekst. Eigendomsrechten moeten gerespecteerd worden. De bestemming en gebruiksmogelijkheden van gronden kunnen niet zomaar gewijzigd worden of van extra eisen worden voorzien.
2. Versterken van biodiversiteit in landelijk en agrarisch gebied kan zeker, maar zal zeker vergezeld moeten gaan van een verdienmodel om de biodiversiteit duurzaam te waarborgen.

Kan gedeputeerde nader specificeren hoe zij daar echt actief mee aan de gang kan? Dat is nog steeds niet voldoende helder. Er wordt te gemakkelijk gesproken over de aanleg van kruidenrijk grasland zonder onderscheid of nuances aan te brengen. De beantwoording van de technische vragen van het CDA schept nog geen helderheid. Feit is dat grasland vrijwel altijd bestemd is om vee te voeren. Noord-Holland kent voorts veel veenweidegebieden waar eigenlijk niets anders kán groeien dan gras. Het huidige doel van de agrarische sector vanuit landelijk beleid is om kringlooplandbouw te gaan toepassen. De kringloopwijzer stuurt op het optimaliseren van eiwit van eigen land en op zo weinig mogelijk extra import in het bedrijf. De doelstelling om meer kruidenrijk grasland te laten realiseren door de agrarische sector kan dus tegenstrijdig zijn met het streven naar kringlooplandbouw. Hebben GS hierover nagedacht en hoe wil de gedeputeerde hiermee omgaan?

Diversiteit in het landelijk en agrarisch gebied vraagt ook om meer actief ganzenbeleid. Hoe zijn bijvoorbeeld weidevogelsoorten in kruidenrijk grasland te beschermen als ganzen alles vernielen? Het CDA verzoekt GS de visie daarop mee te nemen in het plan.

Wordt agroforestry voldoende toegestaan in de Omgevingsverordening? Is daar een relatie mee?

3. Thema's 3 t/m 5: er liggen nog veel kansen voor extra biodiversiteit langs de infrastructuur van de provincie en gemeenten, oftewel de infranatuur. Die kansen zou het CDA graag extra benut zien. Als particulieren gestimuleerd worden om meer biodiversiteit in hun tuinen te realiseren, kunnen met elkaar grote stappen vooruit worden gezet. Is gedeputeerde bereid om daar meer nadruk op te leggen in het plan?

Mevrouw **De Groot** (SP) vraagt waar het CDA nu eigenlijk staat ten aanzien van de biodiversiteit? Is de partij voor meer biodiversiteit of is zij voor meer stikstof en agrarische biodiversiteit verpestende activiteiten?

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) antwoordt dat zij heel duidelijk heeft aangegeven dat het CDA voorstander is van meer biodiversiteit en dat zij wil dat er op alle vijf de thema's nadruk wordt gelegd.

De heer **Zoon** (PvdD) hoort het CDA vooral zeggen dat er eigenlijk niets moet veranderen en dat vooral moet worden ingezet op hetgeen altijd al wordt gedaan. Die route is de afgelopen jaren gevolgd, onder aanvoering van het CDA, maar die heeft niet gewerkt. Om die reden ligt er nu een Masterplan biodiversiteit. Hoe kijkt mevrouw Koning-Hoeve terug op de afgelopen jaren?

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) beschouwt deze opmerking van de Partij voor de Dieren als framing. De agrarische sector heeft de stikstofuitstoot al flink gereduceerd, te weten met 64%. Er gebeurt ontzettend veel binnen de agrarische sector en op het gebied van natuurbeheer.

De heer **Zoon** (PVV) antwoordt dat de biodiversiteit in het landelijk gebied juist achteruitgaat. Dat zal ook blijken uit de monitoring die in het Masterplan is opgenomen. Waar baseert mevrouw Koning-Hoeve zich op?

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) geeft aan dat het een feit is dat de stikstofuitstoot is gedaald en

dat er ontzettend veel gebeurt aan agrarisch natuurbeheer, akkerranden etc. Ook de toename van het aantal hectares aan natuurgebied is een feit. De komende periode komt er nog eens 3.000 hectare bij. Wat hiervan de oorzaken zijn, kan mevrouw Koning–Hoeve niet helemaal duiden, maar het ligt niet in de punten die de heer Zoon noemt.

Mevrouw **De Groot** (SP) is het volledig eens met de heer Zoon. Voorts wil zij opmerken dat de teruggang in biodiversiteit inderdaad niet duidt op grote prestaties van het agrarisch bedrijfsleven.

Mevrouw **Koning–Hoeve** (CDA) beschouwt dit als een valse aantijging en een kwestie van feiten verdraaiing en framing.

De heer **Cardol** (GL) geeft aan dat GroenLinks content is met het Masterplan. Het is een coherent stuk met een heldere visie op samenwerking met sectoren, onderwijs en de vele groene vrijwilligers. Er is aandacht voor kennis en monitoring en focus in de vijf aandachtsgebieden. Voorts is het redelijk concreet op de uitvoering. Het is goed dat er voor het eerst beleid op soortenbescherming wordt geformuleerd.

De heer Cardol heeft nog enkele vragen:

- Het herstel van natuurlijke processen, met name in de duinen en op het veen, is heel hard nodig. Dit kan soms heel moeilijk zijn. Mensen zien niet graag hun directe omgeving veranderen. Hoe wil de gedeputeerde in de gebiedsgericht aanpak niet alleen de belangenorganisaties maar ook de bewoners vanaf het begin meenemen in de processen? Hebben de gebiedsregisseurs daar standaardmiddelen voor in hun instrumentenkoffer?
- Diverse sprekers hebben al de nadruk gelegd op duidelijke kaders voor de gebiedsgerichte processen en stevige sturing van de provincie. Geeft het college zulke kaders voldoende mee aan de gebiedsregisseurs en in de sturingsdocumenten?
- GroenLinks zou graag nog eens expliciet kijken naar de overgangszones rond natuurgebieden, zoals de heer Hellevoort voorstelde. Wat vindt de gedeputeerde daarvan? In het Masterplan wordt de mogelijkheid genoemd om daar vooral biologische bedrijven of andere vormen van natuurinclusieve landbouw te concentreren. Echter, hoe gaat de provincie daarop sturen?
- Het is goed dat er wordt gewerkt aan een nieuw pakket voor duurzaam agrarisch natuurbeheer op basis van SNL-normen. Kunnen de vergoedingen dusdanig worden ingericht dat er ook ruimte ontstaat voor de jongere en innovatieve boeren en andere grondeigenaren?
- Over het Provinciaal Groenfonds heeft de heer Cardol reeds een reactie van gedeputeerde Zaal ontvangen.
- Terecht wordt in het Masterplan gewezen op het belang van vrijwilligers. In het coalitieakkoord is afgesproken om tijdelijk meer geld voor groene vrijwilligers uit te trekken, maar het Masterplan maakt nu al duidelijk dat dit permanent nodig zal zijn. Gaat de gedeputeerde daar nadere initiatieven op nemen?
- GroenLinks vindt het een heel goed voorstel van de natuurorganisaties om het Aanvalsplan Grutto mee te nemen in het Masterplan. De heer Cardol hoort hierop graag een reactie van de gedeputeerde.

Tot slot heeft de heer Cardol nog twee vrij technische punten. Hij heeft in de BOT-sessie aandacht gevraagd voor de valkuilen van de Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij. De KPI's waarop wordt gestuurd, zijn gebaseerd op productie, oftewel de hoeveelheid melk. Deze werken dus als een prikkel voor de uitbreiding van de veestapel. Volgens GL is het beter uit te gaan van een KPI gebaseerd op oppervlakte land, bijvoorbeeld een percentage kruidenrijk grasland. De heer Cardol vraagt hier nog eens heel expliciet aandacht voor.

Tot slot komt wijst de heer Cardol op de bestrijding van invasieve exoten. Er is nogal wat controverse, ook met Natuurmonumenten, over de bestrijding van cabomba in de Oostelijke Vechtplassen. Kan gedeputeerde aangeven welke keuzes worden gemaakt en waarom?

Mevrouw **Jellema** (PvdA) meent dat het Masterplan een gedegen stuk is. Misschien bevat het hier en daar te veel procesbeschrijving, maar desalniettemin is het zeer veelomvattend. De groene organisaties vinden zelf dat ze voldoende betrokken zijn bij de totstandkoming van de onderhavige visie. Mevrouw Jellema ziet ook lijntjes met het programma Groen Goud. Bij het lezen van het Masterplan rijst bij haar de vraag wat er precies nieuw is. De PvdA wil er bij de gedeputeerde op aandringen om (be)staand beleid zoals Groen Kapitaal niet te veronachtzamen. Bij dit Masterplan dringt zich vooral de gedachte op dat men voor een grotere biodiversiteit vooral bij de landbouw moet zijn. Hoe staat het in dat opzicht met de pilots die thans nog lopen?

De gebiedsgerichte aanpak is cruciaal. De insprekers van de groene organisaties wezen hier ook op. De PvdA dringt er met hen op aan dat de provincie daar een strakke regierol in pakt. Zij begreep van de heer Hellevoort dat er nog niet overal in de gebiedsgerichte aanpak evenveel successen worden geboekt. Bij de Oostelijke Vechtplassen gaat het wel goed. Misschien kunnen die als een helder voorbeeld dienen.

In het kader van de biodiversiteit wil mevrouw Jellema ook de cabombaproblematiek in Het Gooi onder de aandacht brengen. De enige echte oplossing lijkt te zijn om de waterplant met wortel en tak weg te harken. Die methode wordt echter niet door iedereen omarmd. De PvdA zou graag zien dat er een goede oplossing voor komt.

Verder wil mevrouw Jellema nog aandacht vragen voor de kleine alinea in het Masterplan die aan de vrijwilligers wordt gewijd. Vorige week stond in het Noord-Hollands Dagblad een mooi artikel over twee actieve Texelaars die gedurende een heel jaar hun zogenaamde bioblitz hebben uitgevoerd. Na een jaar is er een goed beeld gekomen van de soorten op Texel. Sommige zijn verschenen of juist verdwenen. Zulke bioblitzen zouden op meer plaatsen moet plaatsvinden. Er worden al heel veel tellingen gedaan, maar een bioblitz gaat over een langere periode. Dan geeft een goed beeld van hoe het met de biodiversiteit gaat. Is gedeputeerde voornemens of heeft zij er oren naar om de werkwijze van de bioblitz eens nader onder de loep te nemen?

De heer **De Wit** (VVD) geeft aan dat de VVD biodiversiteit belangrijk vindt omdat deze een essentieel onderdeel vorm van het ecosysteem bevindt. Wie goed met zijn omgeving omgaat, plukt daar de vruchten van. Op dit moment lopen al veel initiatieven om de biodiversiteit in Noord-Holland te verbeteren. De VVD is blij dat ondernemers zich hiervoor inzetten en gelooft in de kracht van deze samenwerking. Wat de VVD betreft dient het Masterplan ertoe om de biodiversiteit verder te verbeteren. Het kan op verschillende plekken, zoals in natuurgebieden, op

het platteland en in de stad. Naar al deze plekken moet wat de VVD betreft gekeken worden.

Het platteland is een plek om te wonen, werken en recreëren. Kortom, er wordt geleefd. Die aspecten van het ecosysteem moeten zeker niet vergeten worden. Daarom is de VVD blij dat in het Masterplan de agrarische bestemming van gronden buiten de natuurgebieden ongewijzigd en leidend blijft. Agrarische ondernemers moeten immers wel hun boterham kunnen verdienen. "Zonder poen geen groen." De VVD vindt dat het Masterplan nog abstract blijft en dat onduidelijk is wat de effecten op de biodiversiteit van de diverse initiatieven zullen zijn. De VVD wil graag impact maken door zo veel mogelijk ondernemers een groene stap te laten zetten. Daarnaast zullen natuurorganisaties een prestatie moeten leveren in de natuurgebieden waarvoor de provincie flink wat geld beschikbaar stelt. De uitwerking daarvan zal essentieel zijn. De VVD meent dat de doelen in gezamenlijkheid moeten worden geformuleerd, waarna ondernemers en natuurorganisaties de ruimte moet worden geboden om die in de praktijk in te vullen, zonder dat er allerlei middelvoorschriften vanuit de provincie worden opgelegd. Doel gaat boven middel. Het is de VVD echter niet duidelijk wat het Masterplan nu precies betekent voor ondernemers en of de ambities realistisch zijn. De VVD wil zich alleen inzetten voor realistische doelstellingen. Zij roept het college dan ook op om met een wenkend perspectief voor ondernemers te komen, zodat vanuit een gezamenlijk belang samen groene stapjes gezet kunnen worden, altijd met behoud van het verdienmodel van de ondernemer. Verduurzaming moet voor ondernemers het beleg op de boterham kunnen zijn. De VVD wil dat een en ander in goed overleg met onder meer de agrarische sector zal plaatsvinden. Zij zal het college hierop volgen en blijven uitdagen.

De VVD heeft de volgende vier vragen:

- Hoe waarborgt het college een wenkend perspectief voor ondernemers om zicht te blijven inzetten voor de biodiversiteit?
- Hoe zorg het college ervoor, gegeven de complexiteit van het meten van effecten van natuuringrijpen dat mensen en organisaties de effecten van hun inspanningen zien en dus gemotiveerd zijn om mee te doen?
- Hoe gaat het college het Masterplan in de praktijk implementeren? En hoe worden bijdragende partijen daarbij betrokken?
- Waarom is bijvoorbeeld nog niet met de zaadveredelingsindustrie gesproken? Daar zit namelijk ook heel veel kennis over biodiversiteit.

Mevrouw **Hoogendoorn** (CU) geeft aan dat er veel werk verzet is voor het Masterplan biodiversiteit. Het is een veelzijdig en breed document waarin veel thema's aan bod komen. Het valt op dat er veel ruimte is voor nieuwe vergadercircuits, experttafels et cetera. De nadruk ligt op kennis vergaren en delen. De CU wil wel graag meer actie zien. Het is nog te vrijblijvend. Meetbaarheid is van het grootste belang. De provincie kan wel degelijk versnelling krijgen in het systeem en moet daartoe niet de bal bij het Rijk of Europa neer te leggen. Waarom zet de provincie niet in op het belonen van agrariërs die serieuze stappen zetten op het gebied van biodiversiteit? Het door de samenwerkende natuurorganisaties voorgestelde gestapelde verdienmodel voor agrariërs die werken aan biodiversiteitsherstel is een stimulerend en meetbaar instrument. Wil gedeputeerde dit instrument opnemen in de uitvoering?

Binnen de 8 miljoen die voor het Masterplan Biodiversiteit is gereserveerd, is een kwart (2

miljoen) bestemd voor ecologisch bermbeheer. Hierover wordt niet gesproken in het Masterplan, maar wel in de begeleidende brief. Waarom valt bermbeheer onder het Massaplan biodiversiteit? Hoort deze post niet bij infrastructuur?

De **voorzitter** geeft aan dat de beantwoording door gedeputeerde Zaal omwille van de tijd doorschuift naar de uitloopvergadering op donderdag 14 januari a.s. om 18.00 uur.

5. Rondvraag portefeuille mw. Rommel (Natuur, Landschap, Grond, Bodemdaling, PAS)

De Partij voor de Dieren heeft een rondvraag ingediend over stikstof. Er is echter sprake van een overlap met de schriftelijke Statenvragen die de SP hierover heeft gesteld. Over reeds ingediende schriftelijke Statenvragen die nog niet beantwoord zijn, kunnen geen vragen bij de rondvraag worden gesteld. De vraag van de Partij voor Dieren kan derhalve (nog) niet behandeld worden.

6. B-agenda Water

6.a Water: Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027

Dit behandeling van dit agendapunt wordt doorgeschoven naar de uitloopvergadering van de commissie NLG op donderdag 14 januari a.s. om 18.00 uur.

6.a Water: Afhandeling Motie 109-2017 Opvolging rapport waterbestendig Westpoort

De **voorzitter** verzoekt de Statenleden om via de chat of mail aan te geven of zij onderhavige motie al dan niet als afgehandeld beschouwen.

Zij concludeert dat motie 109-2017 als afgehandeld kan worden beschouwd.

7. Rondvraag portefeuille dhr. Olthof (Leefbaarheid, Gezondheid & Milieu)

Dit behandeling van dit agendapunt wordt doorgeschoven naar de uitloopvergadering van de commissie NLG op donderdag 14 januari a.s. om 18.00 uur.

8. B-agenda Landbouw

8.a Landbouw: Afdoening motie 40-2020 Provinciale pacht tijdens corona

De voorzitter verzoekt de Statenleden om via de chat of mail aan te geven of zij onderhavige motie al dan niet als afgehandeld beschouwen.

Zij concludeert dat motie 40-2020 als afgehandeld kan worden beschouwd.

9. Rondvraag portefeuille mw. Zaal (Landbouw, visserij, recreatie, toerisme, dierenwelzijn)

De ingediende vraag van het CDA over de geitenhouderijen is reeds onder agendapunt 2 (Insprekhalftuur) behandeld.

Sluiting

De voorzitter dankt alle aanwezigen voor hun aandacht en sluit de vergadering om 17.20 uur.